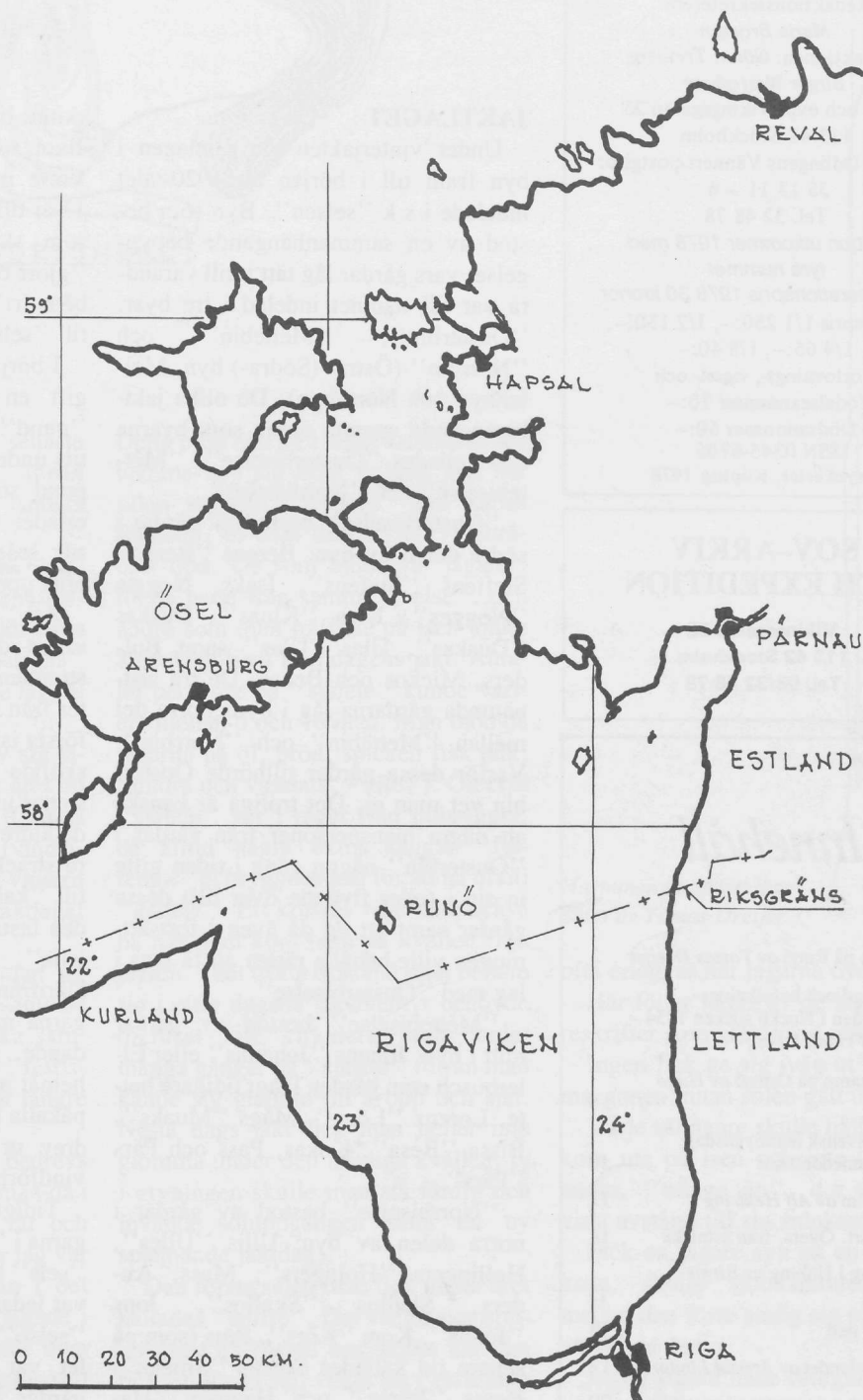

KUSTBON

ORGAN FÖR
ESTLANDSSVENSKARNA
I SVERIGE

NR 1 ÅRGÅNG 35
MARS 1978

Skiss över Rigaviken och västra Estland
Ritad av Tomas Dreijer

KUSTBON

ORGAN FÖR
ESTLANDSSVENSKARNA I SVERIGE

Utgiven av Svenska Odlingens Vänner

Ansvarig utgivare: *Hugo Mickelin*

Redaktör: *Edvin Lagman*

Redaktionssekreterare:

Maria Broman

I redaktionen: *Göran Treiberg,*

Birger Westerberg

Red. och exp. Vikingagatan 25

113 42 Stockholm

Svenska Odlingens Vänner postgiro:

35 13 11 - 6

Tel. 32 48 78

Kustbon utkommer 1978 med

fyra nummer

prenumerationspris 1978 30 kronor

Annonspris 1/1 250:-, 1/2 130:-,

1/4 65:-, 1/8 40:-

Förlovnings-, vigsel- och

födelseannonser 10:-

Dödsannonser 60:-

ISSN 0345-6706

Civiltryckeriet, Köping 1978

SOV-ARKIV OCH EXPEDITION

Vikingagatan 25
113 42 Stockholm
Tel. 08/32 48 78

Innehåll

Säljakten på Runö av <i>Tomas Dreijer</i>	2
Folkmängd och befolkningsförhållanden i Nuckö socken 1834 - 1941 av <i>Fridolf Isberg</i>	7
Familjenamn på Ormsö av <i>Hugo Mickelin</i>	9
Estlandssvensk hembygdsgdag. Förhandsmeddelande	10
Odenholm av <i>Alf Heldring</i>	11
En rapport. Övers. från estniska	14
Skymning i Höbing av <i>Birgit Hallman</i>	15
Esterna i exil	16
Uppbrottslandet av <i>Arnold Lindgren</i>	17
Estlandssvenska gemenskapsträffar	20
Upprop, notiser, finlandssvenskt	21
Familjenytt	21
Bemärkelsedagar	23

AV TOMAS DREIJER

SÄLJAKTEN PÅ RUNÖ

Tomas Dreijer fortsätter här sin beskrivning av runöbornas urgamla näringsfång. Han redogör för jaktlagens organisation, förberedelse för jakten, isbildningen och vinterjakten.

JAKTLAGET

Under vinterjakten var jaktlagen i byn fram till i början av 1920-talet indelade i s k "selsen". Byn som bestod av en sammanhängande bebyggelse, vars gårdar låg tätt intill varandra var till namnet indelad i tre byar: "Ousterbin", "Méttebin" och "Norrbin" (Östra- (Södra-) byn, Melanbyn och Norraby). De olika jaktlagen hade samma namn som byarna och kallades "Ousterbiselse", "Méttebiselse" och "Norrbiselse".

"Ousterbiselse" bestod av gårdar i södra delen av byn: Berens "Bens", Steffens "Stefens", Isaks, Noggis "Nogges", Klas "Kluas", Duskas "Duskas", Ulas "Ulas" samt Bulders, Mickos och Benas. De tre sistnämnda gårdarna låg i byns norra del mellan "Mettebin" och "Norrbin". Varför dessa gårdar tillhörde Ousterbin vet man ej. Det troliga är kanske att några manspersoner från gårdar i "Ousterbin" någon gång i tiden gifte in sig i (eller flyttade över till) dessa gårdar samt att de då även i fortsättningen ville behålla rätten att få jaga i lag med "Ousterbiselse".

"Méttebiselse" bestod av gårdar mitt i byn: Johans "Johanns" eller Ellerbusch som gården långt tidigare hette, Lorenz "Löns", Mågs "Muaks", Bissa "Bésa", Kokas, Pass och Pärs "Pärs".

"Norrbiselse" bestod av gårdar i norra delen av byn: Ullis "Ulles", Hollingers "Holngers", Mass, Anders, Skallus "Skallos", Jons "Jonns", Kors "Körs", Prus (som på senare tid kallades Smens "Sméns") Bergs "Bérks" och Haggars "Hakars".

Gården Ullis lär under 1850-talet ha lämnat "Méttebiselse" och gått till "Norrbiselse".

Jägarna i varje "sels" jagade i lag och delade fångsten lika, utom sälens

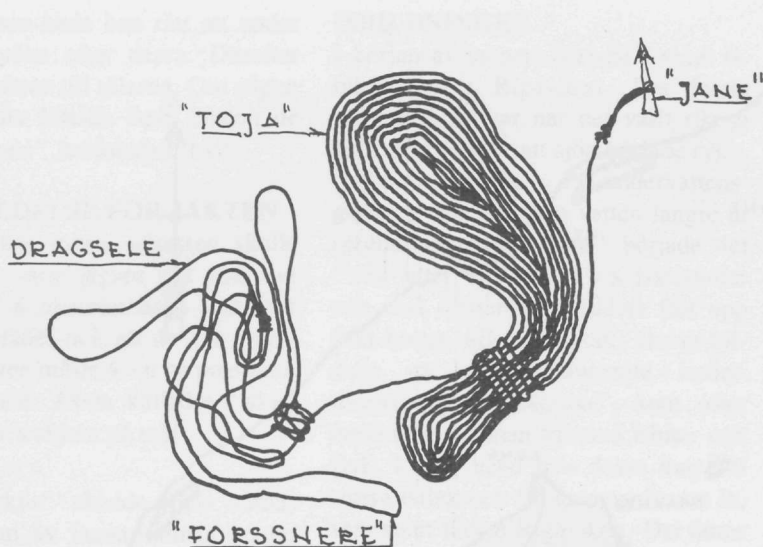
skinn, baklabbar "skrevlinga" och inälvor som skytten själv fick behålla. Varje mansperson från pojkar fyllda 13 år till åldriga män fick andel i bytet som skjutits under dagen som de "gjort bête fri". Den som inte "gjort bête fri" fick erlægga en straffavgift till "selset".

I början av 1900-talet var denna avgift en kopek per man för varje "pund" späck från de sälar som skjutits under dagen. (Ett pund = 20 skålpund som är drygt 8 kg.) Avgiften erlades till "lagsman". Under våren när späcket sålts delades bötespengarna upp bland "sels" alla jägare.

Att "gira bête fri" innebar att man under dagen måste ha gått ned till stranden och ut på isen ca 50-100 meter från land, till "benka" som är den första iskant som bildades när vågorna sköljde upp issörja vid grynnor och stenar utanför strandkanten. En del av de äldre männen, som orkade gå längre sträckor, gick under dagen ända ut till "kalla" (isberg) som bildats intill den fasta isens yttre linje (kant) "fastisla", några kilometer utanför ön. Därifrån kunde de under eftermiddagarna med sina kikare se de återvändande säljägarna komma dragande hemåt med sina byten. De kunde även påkalla hjälp om så behövdes, när isen drev ut p g a ändrade ström- och vindförhållanden.

Tidigt varje morgon samlades jägarna i "selse" hos "lagsman". Varje "sels" hade sin egen "lagsman", som var ledare för de övriga i selset. Innan "selso" upplöstes i början av 1920-talet var "lagsmänno" från följande gårdar. I "ousterbiselse" var under de senaste 50-60 åren (3 män i olika omgångar) "lagsmän" från Isaksgården.

I "mettebiselse" var den senaste "lagsman" från Mågsgården. Innan dess var denne från Johansgården (Ellerbusch).

Skiss av "toja"
Ritad av Tomas Dreijer

I "Norrbiselse" var den senaste "lagsman" från Jonsgården. Innan dess var "lagsmänno" från Anders och Bergs.

Vid samlingen hos "lagsman" diskuterades väder- och vindförhållanden, gårdagens jaktäventyr i det egna "selset" och i de andra "selsena" samt hur jakten för dagen skulle läggas upp.

När beslutet var fattat begav sig jägarna iväg ned till stranden för att i tid vara där före soluppgången. I regel samlades man på lovartsidan (vindsidan) av ön. Särskilt i början av vintern gjorde man det, för då tog jaktlaget ingen båt med sig ut på isen.

När solen gått upp begav man sig iväg från stranden ut på isen. I samlade grupper gick alla från de olika samlingsplatserna, ända fram till "fastiskant'n" för att sedan skiljas åt längre ut på isen.

Efter "selsos" upplösning bedrevs jakten på samma sätt utom att man då i regel jagade två i lag, t.ex. far och son, två grannar e.dyl. I några lag var de också fyra man. Åtta man i det ursprungliga "Mettebiselse" jagade i ett lag fram till år 1930. Varför man jagade t.ex. 2 eller 4 man i laget skall jag återkomma till längre fram.

SJÄLÖLET

En gammal tradition som firades var "själele". Varje jägare som fick sin första säl för året bjöd på "själöl".

Detta bjöd han på i regel samma kväll, hemma hos sig efter dagens jakt när sälen skjutits. "Själele" kan kallas slaktsup, öl som dracks för villebrådets död. De som bjöds var jägare i första hand från samma "selse", och andra som man träffade på isen under återvägen hem från dagens jakt. Antalet personer på "själele" kunde variera mellan 6 och 16 man. Man bjöd då jägarna på öl, bröd, spicken fisk (sik, flundra och vassbuk, "kilo"). Ölet till "själele" var i regel från julbrygget, då alltid några extra kaggar "fjärenga" öl bryggdes just för att ha öl till "själele". Ett krus öl ville man också ha när man kom hem på kvällen från jakten. I det trötta tillstånd man befann sig i efter dagens jaktäventyr behövde ölkruset inte cirkulera runt bordet många gånger på "själele" förrän man kände sig gladare till kropp och själ. Nästa dags jakt fick man heller inte glömma under den trevliga kvällen, ty i gryningen skulle man stå färdig och invänta soluppgången samt en ny spännande jakttag.

Den första sälen man fick under året kallades "janfre". Det var en stor upplevelse t ex för en ung pojke när han fick sin första säl, vilket blev ett minne för livet.

JAKTLAGARNA

Sedan urminnes tider har lager och föreskrifter funnits angående säljakten. Dessa måste noga följas. Böter fick

Harpunen i upprätt läge
Skiss av Tomas Dreijer

ofta erläggas när lagarna överträdades.

Här följer några av de lagar och föreskrifter som gällde vid vinterjakten:

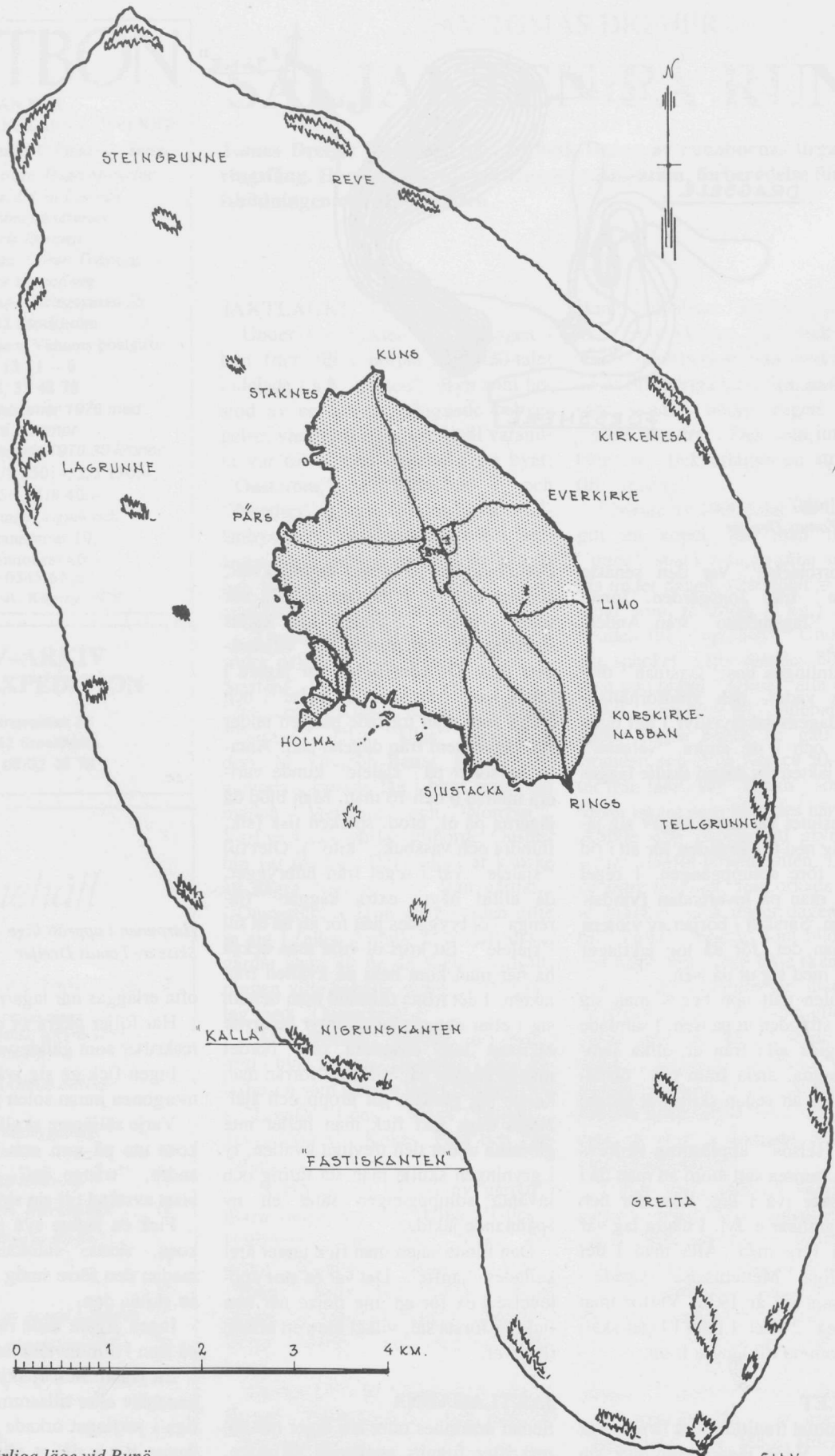
Ingen fick ge sig iväg ut på isen på morgonen innan solen gått upp.

Varje säljägare skulle hålla sin egen kosa ute på isen och inte tränga den andre, "tränge än", d v s hålla ett visst avstånd till sin sidokamrat.

Fick en jägare syn på en säl på sin kosa, skulle sidokamraten invänta medan den förre smög sig på sälen för att skjuta den.

Ingen jägare hade rättighet att gå ut på isen i dimma eller snöfall.

En jägare fick ej skjuta fler sälar än han själv eller tillsammans med de övriga i jaktlaget orkade dra i land. Om denne p g a dåligt väder var tvingad att lämna kvar skjutna sälar ute på den

Fastisens ungefärliga läge vid Runö
 Skiss av Tomas Dreijer

1978. 7.6.

drivande isen hade han rätt att under tre dagar söka efter dessa. Därefter miste han rätten till sälarna. Om någon annan senare hittade dem, tillföll de "luandskapen" landskapet (byn).

FÖRBEREDELSE FÖR JAKTEN

Några veckor innan säljakten skulle börja hade varje jägare sett över sin utrustning. Kvinnorna hade sett över männens kläder och att de var i ordning. Männerna måste även ha provskjutit sina gevär. Detta kallades "skjut märke" d v s skjuta på mål.

"Märkeskjut" skedde under vardagen i början av januari innan jakten började. Marken var då alltid snötäckt och det svarta "märke" syntes tydligt mot den vita snön. Någon skjutbana fanns ej på ön utan man provsköt geväret vid skogsbrynet "pa skobacka" (på skogsbacken) öster om byn samt vid betesmarken i "Ēlkjarre" (ölkjärret) intill "Meagjard och Breisgjard innarst steinguan" (inre stengärdesgården) väster om byn. "Märke" som var en svart (mörk) brädbit ställdes upp på ett lämpligt avstånd. Dess nedre del stack ner i snön 5-10 cm så att det stod stadigt. Det hade måtten (bredd x höjd) cirka 15 x 25 cm och dess övre del var oval, ungefär lika stort som ett sälhuvud. Avståndet man provsköt på var varierande. För flintlåsgväret (mynningsladdaren) var avståndet 40-50 meter och för senare tidars kulgevär var det 80-90 meter. Skottavståndet stegades upp, det mättes alltid i steg, "trēn", som var en knapp meter.

När man sköt, skulle kulorna vara prickade mitt i "märke" med några centimeters mellanrum. Satt ej kulhålen där man önskade måste geväret åtgärdas. Kunde ej skytten själv eller någon annan inom familjen ordna det, fick man vända sig till någon "bēs-slaghar" bössmakare. "Bēs-slaghan" anlätades ofta när det var fel på flintlåsgväret. Det hände även att geväret ej gick stadigt, d v s skotten var strödda. Man sade då att "bēsse ete dēck līght". Då fick man, om det gick att ordna, skaffa sig ett annat gevär med vilket man sköt bättre. En viktig sak för en jägare var att ha ett bra gevär. Är så ej fallet blir jaktresultatet ringa.

ISBILDNINGEN

I början av januari började i regel isbildningen i Rigaviken. Det första kännetecknet var när det varit riktigt kallt några dagar att sjön började ryka, "sjön berjer rūk". På undervattensgrynnor och grundare vatten längre ut (grundfladen) "på flān" började det "vēll utter but'ne" d v s iskristaller och små isbitar som bildats flöt upp från botten till vattenytan. Dessa bildade en sammanhängande issörjningssträng, "sjākarata", som efter hand frös samman till små isbitar och flak. Under hand frös dessa ihop till större isflak och till sammanfrusen is, som snart täckte Rigaviken. Det fanns ett gammalt uttryck bland de äldre runömännena betr. isbildningen: "Som Greit flān berjer giva ua se mā essunna veghr tua er eft tri dagha Rīssjon fester". D v s när grundfladen vid Greta-grundet börjar ge av sig (börjar bilda is) med sydostlig (östsydlig) vind då är Rigaviken efter 3 dagar igenfrusen. Detta överensstämde ofta med verkligheten enligt gamla sagesmän.

Den nyis som bildades var i början mycket tunn. Efter hand frös isen tjockare och packades samman av stormar, varvid isvallar, "rēgga", bildades i isen ute till havs.

På undervattensgrunden längst ut bildades höga isberg, "kalla", som skruvades upp av den grova isen under vintern. Vattendjupet där dessa "kalla" bildades kunde vara ända upp till 7-8 meter. "Kallas" höjd varierade från 5 till 15 meter. I undantagsfall kunde höjden bli upp till 20 meter ovan vattenytan.

Undervattensgrunden där "kalla" bildades var: "Rēve" i norr, "Steinrunne" i nordväst, "Lagrunne" i väster, "Nigrunkant'n" i sydsydväst, "Greita" och "Gīan" i sydsydost och sydost, "Tēllgrunne" och "Kirkenēsa" i öster. Innanför dessa "kalla" var "fastis" som var landfast is ända in till stranden. Dessa "kalla" stod kvar långt in på våren fram till i slutet av april eller början av maj. Vid den tiden hade fastisen börjat smälta och drivit ut till havs. Några av "kalla" stod då kvar i ensamt majestät, kringflutna av vatten tills de förstördes av vårvärmen och stormarna.

VINTERJAKTEN, "ĪSGUA"

"Stouandetin" i mitten av januari månad började säljakten, "vikarskjut". De sälarna man då sköt var "vikare". Därav namnet "vikarskjut". Tiden för jaktens början kunde variera något, beroende på hur kallt det varit i början av vintern. Den första tiden under jakten kallades "stouandetin". ("Stoua" betyder att sälen sticker upp huvudet ovan vattenytan för att andas och se sig omkring.) Det var då när sälarna sökte sig boplatser för vintern. De flesta kom troligen in från Östersjön till Rigaviken där det var lugnare förhållanden. Stormar och oväder härjade inte så hårt på isen där eftersom Rigaviken var en mindre vik vid sidan av Östersjön.

Efter att ha samlats vid stranden före soluppgången begav sig jägarna, "vikarskjutara" (vikarskyttarna), ut på isen när solen gått upp. Någon riktig fastis hade det under de första dagarna, "Īsguadagha", ej hunnit bli. Isen var tunn och några isberg, "kalla", hade ännu ej hunnit bildas.

Först i början gick jägarna i samlad trupp för att sedan skiljas åt längre ut där öppna vakar, "vatno", fanns. Det var vid dessa öppna vakar som man skulle sitta och vänta på sälarna, "bi stouande". Flera män kunde vänta vid samma vak på 200-300 meters avstånd från varandra. Då var vaken några kilometer lång. Helst satt man då vid vakens lovartsida, "ivermāst sio". Vid den sidan var det lugnast, särskilt om det blåste. Sälen håller gärna till där det är lugnt. När man skulle vänta på sälen staplade man några mindre isflak intill varandra, för att sitta skymd bakom dessa. Man ville inte bli upptäckt av sälen, när den plötsligt stack huvudet ovan vattenytan, "stoua", i vaken. Såg man på avstånd några sälarna "stoua" i vaken, innan man hunnit fram, var förväntan stor att den skulle dyka upp igen när man hade gjort sig i ordning. Var det slät is runt vaken hände det att man lade sig platt på magen, "ua bēlg", på isen med en mindre isbit "knēvel" som stöd under bösspipan och väntade in skjutögonblicket när sälen skulle dyka upp inom skotthåll. Såg man någon säl "stoua" då och då, kunde man vänta länge vid vaken. Sälarna var inte alltid inom skotthåll vilket gjorde att man tålmo-

digt väntade på att någon skulle dyka upp närmare. Hade "vikaren" sin boplats i närheten av en vak kunde den av ren nyfikenhet simma till vaken och se sig omkring ifall den hörde något ljud i närheten. (Sina fasta boplatser skaffade de sig längre fram under vintern.) Såg man inte till någon säl fortsatte man längre ut för att hitta någon lämplig vak, "vat'n", eller vindbrunn, "veghrbrunn", där man trodde att någon säl skulle finnas. Ibland hände det också att man fick gå hem utan att ha sett till någon säl på hela dagen. Man sade då: "ja blei o sīt'n".

När en "vikar" kom inom skotthåll för den ivrigt väntande "stouande bian", sköt han naturligtvis. En van skytt siktade noga och bommade säl-lan. Träffade han och sälen flöt fick han börja fundera hur han skulle få tag i den skjutna sälen. Ofta sjönk, "sank", sälen när man sköt den "stouande".

Den skjutna sälen flöt då med en liten del av kroppen, "kimpen", ovan vattenytan varvid "lemmen" bildades på vattenytan av blodet som rann ur den döda sälen.

Det fanns i regel tre sätt att få tag i den skjutna sälen beroende på omständigheterna vid tillfället. (Någon båt hade man ej med sig vid den tiden under vintern.)

1. Sälen drev med vinden till iskanten vid vakens "vatnes" läside, "lä-undest sio". Där högg då skytten "kjëxkroken" i sälens huvud och drog upp den på isen. Fanns issörja och mindre isflak, "sjåka o påre", i vaken vid iskanten fick skytten göra i ordning harpunen, "jäne". Detta innebar att harpunen med sitt fäste, en trattformad vidgad holk, trädde på "kjëxstakans" övre ände. Vid harpunfästet var harpunlinans, "tojas", ena ände fäst. "Tojan" bands fast vid "kjëxstakans" nedre ände vid "kjëxkroken" med en knut (dubbelt halvslag) varvid man vred (spände) linan runt skaftet några varv så att harpunen satt ordentligt fast på "kjëxstakans" ände. Man fick sikta (passa) noga när harpunen skulle kastas i den döda sälen där den flöt. Avståndet till sälen var kanske 10–15 meter. En

miss kunde betyda att den sjönk till botten om "kjëxstakan" med den påträdde harpunen träffade olyckligt och bara touchade (stötte mot) "kimpen". En van jägare missade sällan om ej avståndet var för långt, utan harpunen, "jäne", borrade sig djupt in i kroppen och sälen kunde efter lyckat kast dras upp på isen.

2. Isen drev med vinden och strömmen fortare än den skjutna sälen. Detta innebar då att man så småningom från iskanten vid vakens lovartsida, "vatnes ivermäst sio", kunde hugga "kjëxkroken" i sälens huvud och dra upp den på isen.

3. När det var lugnt, låg både isen och den skjutna sälen helt stilla, eller de drev lika fort med vinden. Då fick skytten skaffa sig ett isflak "mëjostëcke" med vilket han skulle paddla "mëja" ut i vaken till den döda sälen. Isflaket måste vara tillräckligt stort, så att det säkert bar honom. Flakets yta var ungefär 3–4 m². Det var inte alltid så lätt att få tag i ett lämpligt isflak. Hade man tur kunde man få tag i något isflak som var lätt fastfruset i nyisen "nētēngen" vid iskanten. Det vanligaste var kanske att man fick tag i något "këjstëcke" som låg delvis intryckt under isen vid den fasta iskanten och som man med "kjëxstakan" tryckte fram. Ibland var man tvungen att "pik stëcke" hugga isflaket loss från den fasta iskanten vid vaken. Då fick skytten kalla på hjälp hos några andra som hjälpte honom hugga loss flaket. Man högg "pika" med "kjëxpiken" som satt på nedre änden av "kjëxstakan". Detta arbete var mödosamt och tog lång tid.

På isflaket paddlade i regel skytten själv (eller någon annan ifall skytten var oefaren och ung) ut till den döda sälen i vaken. Som paddel användes "kjëxstakans" nedre del som var utformad som ett smalt årblad. Framkommen till sälen högg han "kjëxkroken" i sälens huvud och drog upp denna på isflaket om det var tillräckligt stort. Ansåg han att flaket ej bar både man och säl högg han harpunen i sälen och tog loss "kjëxstakan" från harpunen och "tojan", varvid sälen med den ihuggna harpunen

fick ligga kvar i vattnet intill isflaket. Därefter paddlade skytten tillbaka på sitt isflak bogserande den döda sälen efter sig. Fanns det fler jägare på plats band man ibland den ena änden på "tojan", harpunlinan, runt livet på den som paddlade ut i vaken till den döda sälen. Flera linor kopplades ihop. (En "tojas" längd var ca 20 m.) Det gick sedan lättare att komma tillbaka till den fasta isen, när någon halade in linan.

Framkommen till iskanten hoppade "mëjan", paddlaren, av isflaket upp på den fasta isen och drog sälen upp ur vaken. Han drog då sitt byte invid något närliggande isflak och fortsatte att tålmodigt vänta på nästa säl. Hade han tur kunde det bli en säl till denna dag, men detta inträffade mycket sällan.

De andra jägarna fortsatte i regel längre ut och sökte sig nya vakar, "ni vatno", där de trodde att flera sälar skulle finnas. Ibland fortsatte även den som fått säl, längre ut. Vakor, "vatno", fanns det gott om i början av vintern. Då rörde sig isen, "dëck is'n", nästan ständigt. Senare under vintern kunde man få gå långt ut innan man träffade på någon vak eller vindbrunn. På eftermiddagen var det dags att återvända hemåt. Var och en som hade fått säl drog den efter sig, antingen på kälken, "kjalķan", eller direkt på isen i dragselen, "dreghosëlan", som var en del av "tojan". Var det glansis och lite snö hade någon eller några i laget kälke med sig. Det var då lättare med kälke att dra hem bytet. Sälen surrades fast på kälken med snöre. I kälkens frandel, "huobrāgha", var fäst ett rep, "kjalķreipe", som bildade en länk (ögla). Detta rep hängdes över axeln när man drog kälken efter sig på isen.

När det var mera snö på isen, drog (släpade) man sälen efter sig. Detta tillgick så att man fäste ett snöre (en snörlänk) "forssnere", i sälens mun genom att skära upp en slits i sälens underkäke. Genom denna slits trädde då "forssnere" även runt sälens nos (överkäke). "Forssnere" som var fäst vid dragselen, drogs fastare runt sälens nos när

FRIDOLF ISBERG

FOLKMÄNGD OCH BEFOLKNINGSFÖRHÅLLANDEN I NUCKÖ SOCKEN 1834 – 1941

Nuckö socken är belägen i nordvästra hörnet av Estland. Den omfattar själva Nuckö halvö samt kustremsan från Hapsalviken till Spithamn och Odensholm. Socken har sedan gammalt varit indelad i tre kommuner (*vël-der*): Paskleps kommun, som omfattade hela Nuckö halvö, Sutleps kommun och Rickul kommun på fastlandet öster om Nuckö halvö. I mitten av 1930-talet ägde en viss kommunreform rum i Estland. Då sammanslogs Paskleps och Sutleps kommuner till Nuckö kommun (estn. Noarootsi vald). Från Sutleps kommun avskildes då Digerskogs by och införlivades med Rickul kommun; samtidigt överfördes byarna Kiritse (*Kärvet*) och Vallipää (*Valp*) från Harriens län till Rickul. Enligt svenske folksekreteraren N. Blees skulle denna överföring av tre rent estniska byar till Rickul kommun ha skett som ett led i den dåvarande estniska regeringens estnifieringspolitik. Man ville genom denna åtgärd få bort den enda helt svenskspråkiga kommunen i landet. – I de andra kommunerna inom det svenska bosätt-

ningsområdet fanns det redan ett antal ester.

I denna artikel har ej tagits hänsyn till ovannämnda kommunreform, utan byarna har förts till de kommuner, dit de räknats sedan gammalt. Bebyggelsen i socknen omfattade i början av 1900-talet 11 herrgårdar. Av dem fanns det 6 på Nuckö halvö, 4 i Sutleps kommun och 1 i Rickul. Dessa herrgårdars jord skiftades under jordreformen 1919–1920 i små jordbruksenheter, som delades ut till de män, som deltagit i Estlands frihetskrig. På detta sätt uppkom ett stort antal nya gårdar. I de tabeller, som redovisar folkmängden under olika tidsepoker har bara medtagits namnen på de byar, som sedan gammalt funnits på orten. De nya gårdarna, som uppkom genom jordreformen, har inräknats i de redan befintliga byarna. I regel var det så att till de flesta herrgårdar hörde en viss by som också gett namn åt herrgården, och därför har det varit lätt att föra befolkningen på de nybildade gårdarna till den by, som hade samma namn som herrgården. Vissa undantag har dock måst göras från detta. Sålunda har alla nya gårdar, som uppkom genom uppdelning av Lyckholms herrgård – där det saknades en by med samma namn – förts till Kolanäs by. Byholm och Lillhaga har på samma sätt förts till Harga (Storhaga). De gårdar som nybildades på Rickul herrgård genom jordreformen har inräknats i Rickul by. – I socknen fanns det år 1941 28 byar.

För att redovisa folkmängd och befolkningsförhållanden i socknen har här upprättats 4 tabeller, en tabell för varje kommun med angivande av folkmängd i de olika byarna och slutligen en tabell för hela socken. Sifferuppgifterna i dessa tabeller är hämtade ur Hannes Hyrenius gradualavhandling "Estlandssvenskarna, demografiska studier" från år 1942 samt ur en undersökning, som jag gjorde 1941 över folkmängden och de språkliga

förhållandena mellan svenskar och ester i Nuckö socken. I min undersökning fick jag för Rickul kommun siffermaterialet av dåvarande kommunalsekreteraren A. Heldring, till vilken jag här får framföra mitt hjärtliga om än senkomna tack. I Nuckö och Sutleps kommun fick jag uppgifterna från kommunalhuset. Sedan gick jag från by till by och utfrågade ett antal äldre personer i varje by om de språkliga förhållandena och noterade hur många familjer det fanns där man hade svenska respektive estniska som hemmaspråk. – Min uppdelning av befolkningen i svenskar och ester år 1941 har således skett efter det hemmaspråk som talades i de olika gårdarna i socknen.

Befolkningen i Nuckö socken har sedan urminnes tider varit svenskspråkig. En stor hungersnöd under 1690-talet och pestens härjningar år 1710 decimerade befolkningen till en tredjedel av den ursprungliga. I den utdöda svenska befolkningens ställe bosatte sig en del ester. Detta var särskilt fallet med byarna Persåker och Digerskog, som nästan helt förstördes på detta sätt. Följden blev att det redan 1834 i Sutleps kommun, som låg på språkgränsen mot esterna, fanns 45 % ester (se tabell 4). I hela socknen var samma år 20 % av befolkningen ester.

Av tabell 4 framgår det att den totala folkmängden i Nuckö socken ökade från 2997 personer år 1834 till 3737 år 1941. Alltså en ökning med 740 personer eller 25 %. Den svenska befolkningen minskade under samma tid från 2390 till 2291 personer. Alltså en minskning med 99 personer eller 4 %. Av tabellen framgår det vidare att den estnisktalande befolkningen under samma tid ökade från 607 personer till 1446, alltså en ökning med 833 personer eller 138 %. Procentuellt har den svenska befolkningens minskning varit mycket liten och skulle därför inte varit farlig för svenskarnas fortbestånd i Estland. Men det framgår inte av tabel-

---

man drog sälen efter sig på isen. Dragselen hängdes liksom "kjalkreipe" över axeln när man drog.

Några jägare hade en lyckad dag men de flesta fick gå hem tomhända. Den som fick sin första säl bjöd på själöl, "själe!". Dessa tillställningar var omtyckta av alla. Många trevliga jakthistorier berättades av erfarna jägare, varvid många fick sig ett gott skratt.

"Stouandetin" var den första delen av vinterjakten. Vid den tiden gick man ut från land 5–12 km. Senare under vintern gick man längre ut. "Stouandetin" varade till i mitten eller senare delen av februari. Vid slutet av denna tid hade de gamla sälarna skaffat sig boplatser för vintern och "kūta", sälungarna, börjat födas. Denna tid kallades "kūtintin" ("klöntin"). Forts.

lerna att de svenska bosättningsområdena krympt ihop. Flera byar, som under mitten av 1800-talet hade rent svensk befolkning, hade 1941 helt eller till största delen estnifierats. På hela Nuckö halvö var bara Gutanäs en

rent svenskspråkig by. I alla andra byar pågick estnifieringen i snabb takt.

Orsaken till förestningen av svenskarna var vanligen att svenskar gifte sig med estniskor. De estniska kvinnorna lärde sig ovilligt svenska och

därför blev hemmaspråket estniska. Våra språkproblem löstes ju sedan, som vi alla känner till, på ett för oss oanat sätt genom överflyttningen till Sverige.

Tabell 1

Nuckö halvö

By	Antal innevånare																			
	1834					1850					1934					1941				
	%					%					%					%				
	Sv.	Est.	S:a	S.	E.	Sv.	Est.	S:a	S.	E.	Sv.	Est.	S:a	S.	E.	Sv.	Est.	S:a	S.	E.
Gutanäs	149	-	149	100	-	141	3	144	98	2	138	-	138	100	-	114	-	114	100	-
Pasklep	222	3	225	99	1	199	22	221	90	10	327	155	482	68	32	230	175	405	57	43
Hosby	119	-	119	100	-	72	-	72	100	-		23	24	47	49	50				
Enby	76	-	76	100	-	109	-	109	100	-	101	100	201	50	50	111	55	166	67	33
Harga o. Lillharga	73	105	178	41	59	74	130	204	36	64	20	193	213	10	90	23	166	189	12	88
Birkas	53	68	121	44	56	40	74	114	35	65	41	113	154	27	73	32	97	129	25	75
Lyckholm o. Kolanäs	49	-	49	100	-	61	10	71	86	14	52	68	120	43	57	30	105	135	22	78
Österby	195	-	195	100	-	159	45	204	78	22	55	145	200	28	72	75	88	163	46	54
Skatenäs	69	30	98	70	30	70	52	122	57	43	1	132	133	1	99	-	111	111	-	100
Summa	1005	206	1211	83	17	925	336	1261	73	27	735	906	1641	45	55	638	821	1459	44	56

Tabell 2

Sutleps kommun

By	Antal innevånare																			
	1834					1850					1934					1941				
	%					%					%					%				
	Sv.	Est.	S:a	S.	E.	Sv.	Est.	S:a	S.	E.	Sv.	Est.	S:a	S.	E.	Sv.	Est.	S:a	S.	E.
Klottorp	155	99	254	61	39	187	104	291	64	36	198	69	267	74	26	200	47	247	81	19
Sutlep	183	78	261	70	30	233	69	302	77	23	167	106	273	61	39	104	137	241	43	57
Digerslätt	109	35	144	76	24	107	33	140	76	24	12	107	119	10	90	-	119	119	-	100
Persåker	-	133	133	-	100	-	213	213	-	100	3	227	230	1	99	-	198	198	-	100
Klaanema	-	21	21	-	100	-	43	43	-	100	-	24	24	-	100	-	23	23	-	100
Digerskog	24	15	39	62	38	12	73	85	14	86	-	74	74	-	100	10	63	73	3	97
Summa	471	381	852	55	45	539	535	1074	50	50	380	607	987	39	61	314	587	901	35	65

Tabell 3

Rickul kommun

By	Antal innevånare																			
	1834					1850					1934					1941				
	%					%					%					%				
	Sv.	Est.	S:a	S.	E.	Sv.	Est.	S:a	S.	E.	Sv.	Est.	S:a	S.	E.	Sv.	Est.	S:a	S.	E.
Bergsby	100	-	100	100	-	111	-	111	100	-	127	-	127	100	-	87	-	87	100	-
Gambyn	100	-	100	100	-	107	-	107	100	-	117	14	131	89	11	111	8	119	93	7
Haversved	35	-	35	100	-	35	-	35	100	-	55	-	55	100	-	48	-	48	100	-
Höbring	94	10	104	90	10	82	6	88	93	7	158	16	174	91	9	146	5	151	97	3
Luksby	34	-	34	100	-	42	-	42	100	-	74	2	76	97	3	134	9	143	94	6
Ölbäck	61	-	61	100	-	85	-	85	100	-	139	-	139	100	-	101	1	102	99	1
Paj	35	10	45	78	22	34	9	43	79	21	51	10	61	84	16	55	2	57	96	4
Rickul	96	-	96	100	-	72	-	72	100	-	199	11	210	95	5	141	7	148	96	4
Rosta	30	-	30	100	-	27	-	27	100	-		19	1	20	95	5				
Roslep	162	-	162	100	-	174	-	174	100	-	319	-	319	100	-	226	2	228	99	1
Spithamn	103	-	103	100	-	111	-	111	100	-	208	1	209	99	1	176	3	179	98	2
Odensholm	64	-	64	100	-	63	-	63	100	-	119	6	125	95	5	95	-	95	100	-
Summa	914	20	934	98	2	943	15	958	98	2	1566	60	1626	96	4	1339	38	1377	97	3

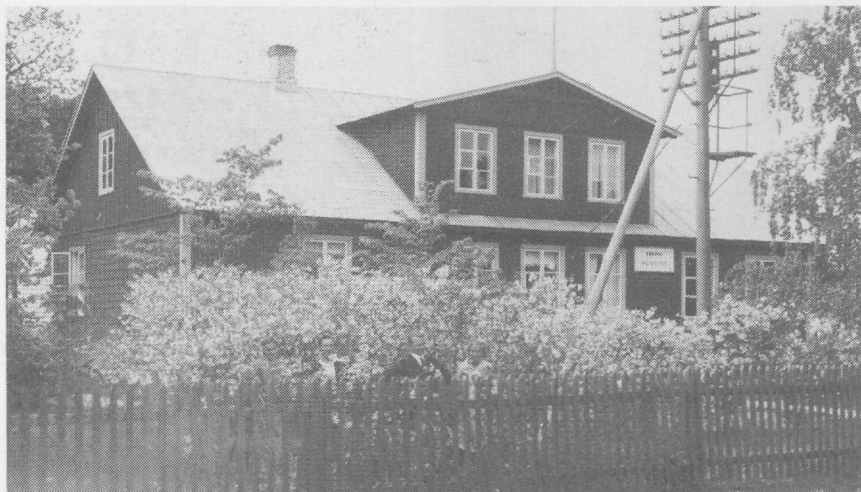
HUGO MICKELIN

FAMILJENAMN PÅ ORMSÖ

Dr Svante Jakobssons fortsatta studier kring sin stams historia och hans intressanta artikel i Kustbons decembernummer 1977 "När Estlands bönder fick familjenamn" med bl.a. angivande av de familjenamn som Ormsö S:t Olai församlings odaterade förteckning utvisar, gav undertecknad uppslaget att förteckna släktnamnen, som bars av de familjer, vilka under det andra världskriget återvände till Sverige.

Om läsaren jämför de båda namnförteckningarna, kan han/hon med beklagan konstatera, att många "fina" svenskklingande familjenamn hunnit försvinna – dö ut under ett århundrade. Intressant är även kvarvarande namns "förflyttning" från by till by. Ett flertal nya namn har tillkommit.

Jag har en dunkel hågkomst från trettioalets Ormsö, då vi på kommunalkontoret ordnade med överflyttning av familjedata från församlingsböckerna till det kommunala centralregistret. (Den nya lagen föreskrev nämligen, att all registrering – för att vara giltig – av födsel, vigsel, dödsfall, måste ske på kommunalkontoret vid sidan om församlingens sedvanliga noteringar i församlingsböckerna.) Det gav mig anledning att i nämnda "överföringsarbete" närmare granska kyrkoböckerna, och jag vill minnas, att gällande min farsfarsfar Anders Mickelin var antecknat, att han år 1818 erhölet det familjenamn som min farfar Johan (f. 1863) och min far Lars (f. 1884) lämnat i arv till mig och övriga efterkommande. Året 1818 hade även antecknats betr. en del andra efternamn.

Kommunalstugan på Ormsö

SOV:s samlingar

(Den aktuella kyrkoboken återfanns emellertid ej bland de estlandssvenska handlingarna på riksarkivet vid mina studiebesök där under sommaren 1973.)

I följande uppställning by för by följer jag den ordning som hade blivit praxis i det dagliga arbetet på kommunalkontoret.

1a. Hullo centrum- "köping-delen"

Appelblom, Aspelin, Ahlros, Berggren, Broman, Friberg, Gäddman, Gärdström, Kalff-Alkvist, Liljeros, Lindkvist, Nyman, Nööp, Pöhl, Vallin.

1b. Hullo by

Alkvist, Alros, Appelblom, Engdahl, Fält, Kivaremees, Lilja, Liljebäck, Sjöman, Vallin.

2. Rumpo

Aspelin, Bergström, Engström, Enkel, Kornblom, Nordsten, Olin,

Rönblom, Salin, Sjöman, Sträng, Vesterström, Vidgren, Åkerros (det sistnämnda dog ut med makarnas död i Sverige).

3. Sviby

Appelblom, Arvik, Beckman, Bäck, Grundsten, Grundström, Gärdström, Jonell, Kask, Lilja, Liljebäck, Lundkvist, Massalin, Mickelin, Moll, Nyblom, Nyholm, Nyman, R Emmelman, Slet, Slät, Stenholm, Städ, Svedberg, Tanne, Timm, Vikström, Österlin.

4. Hosby

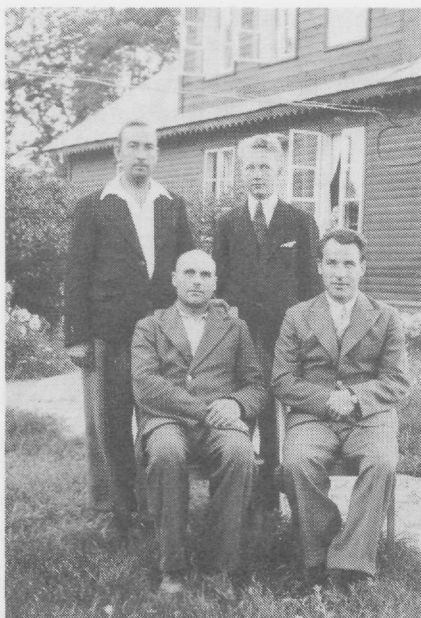
Bergström, Boberg, Enkel, Enkvist, Förberg, Gärdström, Lundkvist, Nordbäck, Pikner, Sandell, Selin, Sjöström, Vidgren, Rosenblad, Rönnberg.

5. Söderby

Alström, Bergström, Bäck, Dahl, Fagerros, Fällin, Murman, Nilsén,

Tabell 4

By	Antal innevånare																			
	1834					1850					1934					1941				
	Sv.	Est.	S:a	%		Sv.	Est.	S:a	%		Sv.	Est.	S:a	%		Sv.	Est.	S:a	%	
Nuckö	1005	206	1211	83	17	925	336	1261	73	27	735	906	1641	45	55	638	821	1459	44	56
Sutlep	471	381	852	55	45	539	535	1074	50	50	380	607	987	39	61	314	587	901	35	65
Rickul	914	20	934	98	2	943	15	958	98	2	1566	60	1626	96	4	1339	38	1377	97	3
Summa	2390	607	2997	80	20	2407	886	3293	93	27	2681	1573	4254	63	37	2291	1446	3737	61	39

Ormsö kommunaläldste med kanslipersonal, aug. 1937
SOV:s samlingar

Nygren, Pikner, Söderlund, Åkerman.

6. Norrby

Alström, Berggren, Blomman, Friberg, Grundsten, Hammerman, Nordbäck, Pihlman, Storm.

7. Diby

Ahlberg, Ahlström, Fagerros, Lilja, Lundström, Massalin, Nyblom, Nilsson, Pihl, Pihlman, Rosenblad, Vahlberg.

8. Rälby

Ahlblom, Alkvist, Alvik, Alström, Grauverk, Gärdström, Halling, Hamnholm, Hedenström, Landman, Laurén, Liljebäck, Lindström, Nordsten, Nyblom, Peterberg, Rosendahl, Rönnberg, Sandell, Svahn, Svärd, Söderblom, Vennberg, Åkerman.

9. Borrby

Ahlblom, Alkvist, Alström (Ahlström), Appelblom, Bergström, Björkman, Blomman, Blomkvist, Broman, Byman, Flinkman, Fällin, Grönman, Gäddman, Hedenström, Kronblom, Ljila, Lillemets, Lindström, Mark, Nee, Norrman, Nyholm, Nyman, Sjöström, Storholm, Törnblom, Vesterström, Vidgren, Åkerman, Österlin.

10. Kärrslätt

Alkvist, Ahlström (Alström), Benholm, Beckman (Bäckman), Bergström, Björkman, Blomman, Byman, Fällin, Fält, Hallman, Hammerman, Häggblom, Hörnström, Järnström, Karlström, Kivramees, Kyrkslätt, Laderman, Laur, Lindblom, Lindkvist, Lundström, Nyberg, Selin, Stenros, Svedberg, Svärd, Söderblom, Söderholm, Söderkvist, Timmerman, Westerberg, Vesterlin, Österberg.

11. Saksby

Ahlblom, Ahlström, Andersin, Asp-lund, Gren, Grönman, Holm, Kyrkslätt, Lindros, Lindström, Lundre, Rosenblad, Salin, Stor (Namnet dog ut när dess bärare f. 1867, avled här 1958), Svedberg, Vesterblom, Åkerman, Öman.

12. Förby

Alström, Aspelin, Benholm, Beckman (Bäckman), Blomman, Förberg, Grönman, Hamberg, Hörnsten, Kivaremees, Lindva, Malvik, Notman, Sandell, Thomsson, Öman.

13. Binäs

Ahlberg, Ahlström, Bäck, Hamberg, Nilsen, Rosenblad, Strandberg, Thomsson.

14. Bussby

Bäckman, Enkel, Fagerros, Fält, Notman, Nyman, Sjöström, Sträng, Öman.

15. Magnushef

Ahlberg, Alros, Ahlström, Andersin, Appelblom, Aspelin, Beckman, (Bäckman), Bergström, Enkel, Grundsten, Hammerman, Häggblom, Järnström, Lindström, Liljeros, Mickelin, Nordsten, Notman, Nyberg, Rosenblad, Sandell, Selin, Sjöman, Stenholm, Svärd, Söderkvist, Thomsson, Vaksam, Vallin.

16. Fällarna m. Niby

Fällman, Fält, Glad, Häggblom, Landman, Lindström, Lundström, Mark, Rönnkvist, Vaksam.

17. Hokabackan

Fagerlund, Förberg, Lindström, Rannus, Vaksam.

FÖRHANDSMEDDELANDE

ESTLANDSSVENSK HEMBYGSDAG

hålles söndagen den 20 augusti 1978 i restaurang Lantis, Fiskartorpsvägen 160 A. Frescati, Stockholm (samma plats som tidigare vid Roslagsvägen och Universitetet).

Festtalare: Sten Karling, som under åren 1933-1941 var professor i konsthistoria vid universitetet i Dorpat.

Närmare om dagen i nästa nr av Kustbon.

STYRELSEN FÖR SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

ALF HELDRING

ODENSHOLM

Ön Odensholm-Holmen-Vånback eller som den oftast kallades av öns egna "Backan" ligger c:a 10 km NV från Spithamn i inloppet till Finska viken.

Varför Oden, nordens huvudgud sökte sig till Odensholm är obekant. Kanske han var på rymmen undan jätten Suttung. Suttungs dotter Gunnlod hade satts att vakta det dyrbara skaldejödet. Med sin manlighet och list hade Oden lyckats förvärva hennes gunst och därigenom fått tillfälle att dricka av mjödet och blev därför förföljd av jätten, eller kom han i gräl med Frigg (personligen tror jag att det var kristendomens intrång i nordens som var orsaken). För att sätta sig i säkerhet och få lugn och ro steg han ned på Holmen och lämnade ett 3 tum djupt fotspår i en platt sten som efter hans död använts som gravvård på hans grav. Bredvid stenen finns ett c:a 70-75 cm långt spår efter andra foten och i detta växer inget gräs.

Oden är alltså begravd på Holmen – därav namnet O d e n s h o l m.

Holmen med en yta på ca 47 km² var ursprungligen delad på 7 gårdar som i sin tur delats och bestod av 16 hushåll: Brus Viktor, Brus Janne, Stavas Johannes, Stavas Andreas, Nigors Edvard, Nigors Karl, Brus Julius, Erkos Voldemar, Erkos Johannes, Marks August, Marks Johannes, Nibondas Alfred, Grais Nikolai, Grais Edvard och Nigors Konrad.

Öns inv.antal var i början av 1930 124 pers., därav 119 svenskar och 5 ester, som tillhörde vaktpersonalen vid fyren "Måjaken".

Familjenamnen Brus, Greis, Erkas, Marks och Stavas tillhörde urinnevånarna.

När och varifrån dessa kommit är obekant. Erkas lär ha kommit från Sverige, Sandhamn och den förste lär ha hetat Erik Eriksson. Vesterblom härstammar från Gutanäs (ingift till Nigors gård), Engman och Luks var inflyttade från Rosta resp. Haversved och tillhörde vaktpersonalen vid fyren.

Fyren på Odensholm, förstörd under senaste kriget

Foto Sven Rabe

I äldre tider var Odensholmsborna lotsar och sjöfarare, de lotsade fartyg ända in i Rigabukten och seglade med sälskinn och tran, "sälspäck", till Petersburg och Riga.

1910 byggdes en större skuta, "Odin", på c:a 30 ton. Den ägdes av hela byalaget gemensamt och hade 7 mans besättning. Man turades om som skeppare. Odin gick med järnskrot från skeppsvrak till Dals bruk i Finland. På reven vid Nigronn NO om ön låg många vrak, bl.a. tysken Magdeburg.

På slutet av 20-talet fanns på ön tre enmastade skutor: "Vasa" som tillhörde Nikolai och Erik Greis, "Sylvia" som ägdes av August Marks, Andreas och Johannes Stavas samt Axel och Edvard Westerblom, och "Svea" som innehades av Johannes Erkas samt Julius och Alfred Brus. Samtliga var på c:a 10 ton och användes huvudsakligen för transport av potatis till Finland.

Båtplatserna var: 1) "Storhamne" eller "Boan" på öns sydvästra spets, 2) Pålande, mitt på öns sydvästra strand och 3) Askom på nordöstra stranden.

Fisket som huvudnäring ökade och utvecklades ständigt, tills öborna tvingades flytta 1940. Vissa fiskarter försvann under tidernas lopp och nya metoder och redskap fick anskaffas för

andra fångster. Gamla fiskeplatser övergavs och ersattes med nya. Sätten att fiska har varit många, ett bland de äldsta var ljusterfiske, "ste". Den huvudsakligaste ljusteringstiden inföll på hösten, mellan Mårten (Martin) och jul; då ljusterade man gädda. Man sa: "Tå fårst snjoen ha fulle var gädda blind". Man ljusterade för det mesta nattetid från små flatbottnade båtar, "rupa", och i stället för åror användes ljusterskaftet. Utom gädda ljustrades flundra, piggvar, "pigg", och även ål; detta förekom på sommaren under dagtid. Ste-fisk såldes aldrig, utan saltades, torkades och röktes för eget vinterbehov.

Hörde man nämnas "krokfiske" på Odensholm så menade man uteslutande torskfiske som hade en central betydelse för öns näringsliv och gjorde ön vida känd. Esterna kallade ofta ön "Tursasaar", Torskön. Som redskap användes en torskrev med krokigt fäste "torskvaive", och först på trettitalets senare hälft började man använda långrev.

Torskfiske med torskvaive ansågs som det billigaste fiskesättet. Hade man tur kunde man gå ut med ett 10-tal strömmingar som bete och komma i land med 100-tals kg torsk. Det var inte fråga om pimpling som många tror och skrivit, utan man satt i båten, lät linan löpa ut tills sänket nådde botten,

Brunnen på Brus gård
SOV:s samlingar

drog sedan en bit tillbaka och väntade tills torsken nappade. Som bete användes i regel strömming som skars i bitar och trädde på kroken. Fiskinälvor, "gailar", tycktes vara läckerbitar för torsken. Vid vissa tillfällen användes även småfisk, "honoks".

På sommaren var torsken matfisk, och då kunde man fånga den med vilket bete som helst. Det påstås att någon använt en liten bit "svinskinn" som han haft i blöt och fångat flera hundra kg torsk på.

Torskfiskets utökning kan man följa med hjälp av transportredskapen som användes för forsling av fisken från stranden hem. Tå gal (de gamle) använde "pao", som var tillverkad av näver, rymde c:a 20 torsk och bars i handen.

I mitten på 1800-talet kom "torsk-kessn" i bruk. *Kessn* var en nätsäck av hemspunnet lin eller hampgarn med en längd på c:a 70–80 cm. Vid mynningen hade *kessn* två hålförsedda träbitar, *kesskävlar*. Genom hålen i kävlarna drogs *kessbände*, med vilket öppningen drogs ihop och användes som bärsnöre när *kessn* bars på ryggen. *Kessn* fylld med torsk hette *ain beq* och var

delvis i bruk vid mindre fångster ända till slutet av trettitalet.

Med åren blev även *kessn* för liten som transportredskap, och nu kom handkärran, som tidigare använts för transport av annan fisk. En kärra torsk beräknades till 130–150 kg. Först i början på 1900-talet kom torskhandeln i full gång.

Fisken saltades i tunnor på c:a 120 kg och såldes oftast tunnvis.

På 1930-talet, när långreven kom i fullt bruk, kunde man komma upp till 500–600 kg torsk på 400–500 krok, och årsfångsten var 60–70 tunnor pr båt. Småtorsken sorterades ur och saltades för sig, torkades, röktes och såldes i jutesäckar på 100 st.

Jordbruket på ön sköttes i huvudsak av kvinnorna. Gårdarna var i storlek lika. Åker- och ängsmark brukades enligt skiftesbruksprincipen, medan betesmarken och övrig mark användes gemensamt. Man odlade huvudsakligen potatis, råg och korn. Varje gård hade 2 hästar, 5–6 kor och lika många får.

Alla jordbruksprodukter förbrukades hemma i hushållen.

Holmen tillhörde ursprungligen Ni-hove (Uuemõisa), ett gods 3,7 km från Hapsal dit skatten erlades i form av fisk. Skatten ökade år från år, och småningom orkade inte öborna med denna. År 1901 var de enligt förvaltare O. Treubluts kvitto skyldiga 13 tunnor strömming och 3,5 tunnor torsk.

Med stöd av drottning Kristinas fribrev klagade öborna och befriades småningom från skatten. Eftersom godset inte längre fick intäkter såldes ön 1902 till Neufeldt.

Neufeldt tog ut folk, uppförde byggnader och skulle sätta i gång med fiskerinäring i större skala. Öborna protesterade, åberopande sina gamla privilegier, och inkräktaren fick flytta. Neufeldt överlät 1912 äganderätten till Leesman.

Den nya ägaren satte i gång med kalkstensbrytning, som av någon orsak (antagligen dålig lönsamhet) snart upphörde.

Som ägare av ön betalade Leesman punktligt under alla år – ända till ryssarnas ankomst – fastighetsskatten utan att kräva öborna på något.

1939 när ryssarna okuperade landet tvingades befolkningen på öar och i vissa kustområden att flytta och lämna plats för ryska militärbaser.

Men holmbon som hade drottning Kristinas papper som säkerhet trodde att han satt säker på "Backan". Fiskeriföreningen "kalandus" köpte fisken på ort och ställe och fångsten av torsk var bättre än någonsin. Alla hoppades på gyllene tider. I maj 1940 gick rykten om evakuering. Oron steg men alla hoppades att ryktena skulle vara falska. I slutet av månaden kom det meddelande genom Allik (fyrvaktaren): "Det är inte lönt att ni planterar och sår, ni skall snart flytta". Några dagar senare kom en kommission på 3–4 man som gick från gård till gård och värderade byggnaderna. Inom loppet av 12 dagar skulle samtliga ha lämnat ön (12/6 -40).

Två prämar ställdes till förfogande för transport av boskap (12 hästar, 25–30 kor och får) samt redskap, möbler och husgeråd. Färden gick till Ormsö, och efter den 12 juni 1940 kom ingen privatperson utan "propusk", specialtillstånd, till Holmen.

Vistelsen på Ormsö blev inte lång. Korna tålde inte betet och dog redan

första sommaren, fisket var av helt annan art än det runt Holmen, och i augusti flyttade samtliga till Spithamn, där man hade vänner och bekanta. Man kände sig mera hemma, och fisket passade öborna bättre.

Under tiden hade ryska trupper övertagit ön, grävt ner sig och vistades praktiskt taget under jorden. De höll sina förbindelser med fastlandet i huvudsak via Baltischport (Paldiski) och Reval (Tallinn).

Kooperativa handelsföreningen i Rickul ålades att öppna filial (butik) på ön, men eftersom varuleveranserna dit i stort ombesörjdes av ETK (motsv. KF i Sverige) i Reval, så blev kontakten mellan föreningen och ryssarna på Backan obetydlig och upphörde helt, när ryssarna övertog butiken och skickade i väg den civila personalen.

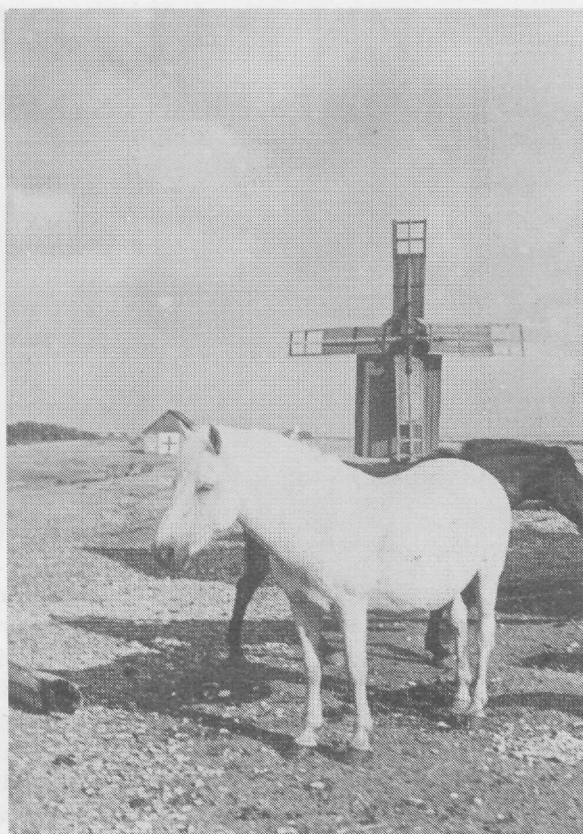
Så kom kriget mellan Tyskland och Sovjetunionen sommaren 1941. Ryssarna fick ge upp fastlandet men satt kvar på Odensholm.

Allt verkade länge lugnt och fridfullt, men en natt i september 1941 landsteg en trupp ryssar i Derhamn och förorsakade en del panik. Tyskarna hade kommenderats till fronten vid Leningrad och bara lämnat kvar en bevakningsstyrka bestående huvudsakligen av ester (frivilliga i tysk tjänst – goj-båndat). Det var ett ihärdigt skjutande med automatvapen och lätta artilleripjäser. Ryssarna satte in luftvärnseld från ön. Landstigningen hade nog mest rekognosceringssyfte. Ryssarna drog sig på förmiddagen tillbaka, lämnande kvar en skjuten kamrat.

Efter denna episod var allt åter lugnt, men den 1 dec. 1941 bröts lugnet av ryssarnas batterier på Holmen. Det haglade av granater (c:a 130 st) över byarna Spithamn, Roslep och Bergsby, varvid en kvinna i Roslep omkom och en annan person var nära att bli dödad. Det var holmbon Edvard Vesterblom. Han satt i Spithamn Henders *basta-svålan* och tillverkade en åra. Bastun fick en fullträff och splittrades så när som en av väggarna. Edwards päls (*fårskins kask*) var full av granatsplinter men själv var han oskadd! En hand tar och lyfter ut mig,

Väderkvarn och mediterande hästar på Odensholm

SOV:s samlingar

sa Edvard. "Risse skjuto kasken å Nigors Edvard" brukade byborna säga.

Den 3 dec. sprängde ryssarna fortet och evakuerade Holmen. På morgonen den fjärde var *måjaken* (fyren) borta och hela backan var ett rykande inferno. Som signal att ryssarna lämnat ön hade två överlevande rest vit flagga i *Brus askja*, som ryssarna använt som utsiktspost och där den röda fanan tidigare vajade.

Ett par dagar senare landsteg den första expeditionen på ön. Den möttes av en hemsk syn. I en grusgrop i *Diks-baksve* låg 21 man, som hade tillhört den estniska *Sergo*-båtens manskap, och en rysk matros, avrättade med nackskott. (Sergos båt var i ryssarnas tjänst och fraktade ammunition.) Holmborna begravde de döda utanför kyrkogården. Dessa grävdes senare upp och hämtades av anhöriga.

De flesta husen var raserade, men upprustningen underlättades genom att tyskarna välvilligt bistod med byggnadsmaterial, och i maj 1942 flyttade familjerna ut (utom 3 som bosatte sig på Rågöarna).

Fisket kom snart i gång och livet på ön kom småningom in i normala förhållanden. Men än hade orosmolnen inte helt försvunnit.

På våren 1943 började tyskarna mobilisera, med hjälp av SS Ober-Sturmführer Rydén (svensk officer i tysk tjänst).

Med Kalandus (fiskeriföreningens) medverkan utverkades åt öborna uppskov till september.

Efter detta besked började man planera rymning till Sverige. Den 4/6 -43 lämnade första gruppen på 9 unga män ön.

Efter denna flykt skärptes tyskarnas vaksamhet och möjligheterna till nya försök försvårades, men förberedelserna fortsatte i all stillhet.

Vintern 1943-44 var mild, utan ishinder, och den 6/2 -44 lämnade samtliga kvarvarande invånarna ön och anlände till Sverige den 9 februari 1944.

EN RAPPORT

ÖVERS. FRÅN ESTNISKA

Fiskebåtar vid Askom, Odensholm

SOV:s samlingar

Den 23 september 1887 syntes från fyren på Odensholm långt ute på havet ett fartyg med nödflagga i topp.

Eftersom kronan hade ordnat med räddningsstation och öborna alltid måste vara redo att hjälpa nödställda, så skyndade männen ofördröjligen med räddningsbåten till undsättning.

När de kom fram fanns ingen ombord – besättningen hade lämnat fartyget i räddningsbåten.

Fartygets namn var "Helena Maria" och låg 8 verst från ön. Eftersom inga människor fanns att rädda rådslog vi om att försöka rädda det skadade fartyget med lasten. Lasten bestod av järnvägssliprar – vore det tyngre gods, skulle hon för länge sen ha sjunkit, för däckets var redan en fot under vattenytan.

Vi hissade så många segel vi hittade och styrde mot ön. Efter lång tid och med stor möda fick vi fartyget i närheten av Odensholm och ankrade vid mörkrets inbrott.

Under natten blåste det upp till storm och spräckte det skadade skrovet, så att det inte gick att flytta mer. Därför sattes hela öns befolkning, såväl barn som gamla, att lossa och bärga lasten.

Så snart stormen bedarrat meddelade vi genast officeren vid strandvakten som kom och övervakade arbetet. Tacklingen togs ner och av lasten fördes 1760 sliprar i land.

Stormen fortsatte och mera kunde inte räddas, utan fartygets skrov, masten och återstoden av lasten försvann. Endast ankaret kunde senare bärgas. Allt som bärgades antecknades och

lästes in. Nu frågade vi officeren vid strandvakten vad vi skulle få i ersättning för att vi släpat det på havet hittade fartyget i land och lossat lasten. Han sade, att enligt lag skulle räddarna få en tredjedel av allt som bärgats.

Vi meddelade även fartygets agent Holmberg och anhöll om den del vi var berättigade till. Detta lovade Holmberg ordna och senare skriftligen bekräfta, men efteråt sa han gång på gång att han inte kände till någon anmälan.

Första dagarna i juni kom ett meddelande att hakenrichter skulle komma och auktionera ut den bärgade lasten och att räddningsstationens slup skulle hämta honom.

Den 6 juni 1888 hölls auktionen. När vi gjorde anspråk på vår del av järnvägssyllarna fick vi till svar att detta tidigare skulle anmäls. Detta hade vi ju gjort till agenten men han hade inte meddelat hakenrichter och vi fick inte vår berättigade del av syllarna, ej heller fick vi tredjedelen av auktionspengarna (agenten sa en fjärdedel – enl. auktonärens utsago ändrades lagen varje dag), utan det fördröjdes från vecka till vecka och månad efter månad.

Hakenrichter skulle ombesörja utbetalningen men eftersom rättsväsendet ändrats (i september) så skulle pengarna överlämnas till nya landspolisen. Enligt hakenrichter skulle en del av pengarna finnas hos landspolisen och en del hos förvaltningen för Nyhovet (Uuemõisa). Först skulle vi begära en del av Nyhovsförvaltningen och resten av landspolisen.

Nu var vi hos ägaren till Nyhovet med förfrågan, men han sade att ärendet ännu ej var ordnat, och det sade även Holmberg och han förbjöd oss att kontakta landspolisen för att kräva ut den delen. Men agentens sekreterare sade att ärendet var ordnat och att agenten själv borde bekräfta detta. När vi nu krävde intyg av honom för uppvisning för landspolisen vid efterfrågan av pengarna där, så hänvisade han oss till borgmästaren i Hapsal för att få intyg.

Borgmästaren sa att det inte behövdes något intyg. Nyhovsförvaltningen hade redan kvitterat ut alla pengarna från landspolisen. Därmed hade både godsförvaltningen och agenten lämnat falska upplysningar.

Än en gång gick vi till Nyhovsförvaltningen med vårt krav. Vi fick företräde först efter lång väntan, men inga pengar fick vi.

Vi skulle ange antal arbetsdagar och då skulle dagslön utbetalas. Men vi hade inte arbetat för dagslön, ty stormen tillät inte arbete efter dagsverken utan när det var möjligt så var vi verkamma med hela familjerna.

Nu vägrar Nyhovsförvaltningen att betala ut vår del och hotar med att höja arrendet till 350 rubel om vi kommer med ytterligare krav.

Nu ber vi underdånigt Kejsrerliga rätten tillrättalägga denna sak.

Kan godsförvaltningen ha rätt att räkna våra ansträngningar sig tillgodo och överta detta som vi hittat i havet (det skulle inte självmant kommit i land), OCH DESSUTOM LÄMNA FALSKA UPPGIFTER OCH TVINGA OSS RESA I ONÖDAN FLERFALDIGA GÅNGER.

Enligt Sveriges konungars skyddsbrev är våra skatter fastställda och har flerfaldiga gånger i rätten stadfäst och vi bär benämningen "fria svenskar".

Nu anhåller vi att Kejsrerliga Guvernementets domstol meddelar om godsförvaltningen har rätt att höja våra skatter eller ej och om inte, så befalla godsförvaltningen att till oss utbetala vår del och förbjuda höjning av våra skatter.

I Odensholms bönders namn

Kommunalordföranden
Matts Erkas

BIRGIT HALLMAN

SKYMNING I HÖBRING

Höst- och vinterkvällarna var långa och mörka, fotogenlampan fick inte tändas för tidigt, då gick det åt för mycket fotogen.

Man måste spara på allting, och att tända lampan så fort det började skymma, om det inte var absolut nödvändigt, betraktades som rena slöseriet.

De arbeten som inte krävde fullt dagsljus sparade man till skymningsstunden. Vanligast för kvinnorna var att ha ett passande handarbete, det kunde vara skönt att sätta sig i lugn och ro efter dagens hårda arbete och ta fram strumpstickningen, när det började skymma.

Eller också kunde man hänga bindpongen (handarbetspåsen) på armen, ta stora rutiga schalen om axlarna och gå över till någon granne så att de långa fransarna fladdrade om benen. Det var trevligt att komma ut en stund och sitta och prata med mor i granngården medan strumpan växte. Gemensamma intressen var det många, särskilt djuren i ladugården. Man diskuterade mycket om korna, hur mycket de mjölkade och när de skulle kalva.

Eftersom det fanns många barn i varje gård var det också ett gemensamt intresse som man kunde tala om i det oändliga.

Intressant var det också att få höra om det gick några rykten om vem som hade sällskap med vem bland ungdomarna som var giftasvuxna. Stora nyheter var det när det började gå rykten om bröllop eller om det var någon som väntade barn. Bekantskapskretsen var stor, alla kände igen varann i de olika byarna.

Det var dock inget elakt förtal, utan endast av intresse för medmänniskan som folk höll reda på varann.

Karlarna passade gärna på och gick till affären för att handla när det började skymma, alltid var det något som fattades, ett kilo salt eller några spikar, kanske fotogenen var slut, då var det bara att ta med en tom brännvinsflaska och få den fylld med fotogen. Eller också gick de dit bara för att träffa

några bekanta och sitta och prata en liten stund och höra om det hade hänt något nytt i byn. Det var också många roliga historier som berättades i affären om kvällarna.

I Höbring innehades affären av August Limback, han var trevlig och pratsam, det hände också att han ibland bjöd på hemgjort vin eller öl, Limback lät ölkannan gå runt till alla karlarna som satt antingen på lådor, silltunnan eller på disken.

Den största händelsen på kvällen var när bussen kom ifrån Reval och stannade utanför affären. Limback fick ofta varor då, och så fick han tidningen "Maa Hääl". Ur den läste han högt för karlarna. Det var inte många som hade råd att hålla sig med egen dagstidning. På det viset fungerade nyhetsförmedlingen bra.

Ungdomarna hade inte mycket att göra de långa kvällarna. När de hade gått landsvägen fram och tillbaka några gånger och det blivit mörkt, kunde det hända många underliga saker i byn. Mest vanligt var väl knackningar och stönanden utanför fönstren, men det var nog ingen innanför som blev rädd, var och en visste genast att det var ungdomarna som var ute för att skoja lite, så det blev inga större efterforskningar vad det var för underliga ljud.

Mer skrämmande var det förstås för Långbacks Helene när hon en kväll satt inunder fönstret och stickade med en liten ruta öppen alldeles ovanför huvudet och det då kom in en hand genom fönstret och ryckte henne i håret. Det var nog inte så roligt. Det hjälpte inte mycket att Långbacks Pappa sprang ut och tömde slaskhinken åt det hållet där han hörde springande steg.

Vid Skomakarns hände det sig att på hösten när tröskningen med slaga var klar och halmen var ihopbuntad till kärvar som låg upptravade på varann utanför logen, då kunde några halmkärvar en mörk kväll vandra ut och ställa sig bland enbuskarna. Det problemet blev aldrig löst.

Före tröskningen
Foto Per Söderbäck

Underligt var det också att hos Skraddaren vandrade tre halmkärvar och ställde sig på trappan. Skraddaren blev nog mycket förvånad när han öppnade dörren på morgonen och tre halmkärvar klev in.

På lördagskvällarna var det mycket intressant och spännande för pojkar i byn att gå och kika in genom bastufönstren när kvinnorna badade i bastun, fast då var det bäst att smyga så tyst som möjligt för att inte bli infångad. I Höbring fanns det modiga kvinnor, det hände att en helt naken fru sprang ut och fångade in sin fönstertittare, som blev så rädd att han aldrig gjorde om det mer.

Drajars-pojkar blev beskyllda för mycket som hände i byn, men de var inte alltid skyldiga. Det hände att när de på kvällen gick ut till *spikan* (boden) för att lägga sig då fanns det inga sängar där, så det var bara att leta bland buskarna på gårdsplanen i mörkret, tills de fann sängarna och kunde bära in dem igen.

Någon skadegörelse förekom inte. Om man inte skall räkna det till skadegörelse när Jakas Anders en morgon hittade alla sina träharvpinnar urplockade. De låg dock vackert upptravade bredvid harven.

Allt detta har jag hört berättas en gång för längesedan.

Birgit Hallman

ESTERNA I EXIL

Det estniska folkdanslaget Kassari

Kring ett folkdansuppträdande

Det råder lätt förvirring, en dörr har gått i baklås.

Ivrigt viskande röster. Var finns det en nyckel?

Enda utvägen är över scenen, men där pågår just ett uppträdande.

Det är ett viskande och hyssjande om vartannat.

Det är varmt och svettigt . . .

Äntligen. Någon har lyckats få tag på en nyckel, och de inlåsta, medlemmar ur Märsta folkdansgille, tolkaren av Kalju Lepiks texter, Valdek Jürisoo, som ackompanjerades på bastrumma av Elbert Jidell, och även större delen av rågöbornas danslag, kunde slippa ut för att från publikplats beskåda delar av det övriga evenemanget.

Att ABF-husets Z-sal var så gott som fullsatt berodde på att Estniska folkdansgillet Kassari firade sitt 20-årsjubileum, tillsammans med nyss nämnda, inbjudna gäster.

Det var alltså för 20 år sedan som "Kassari" bildades, och till jubileet beslöt man då att hyra Z-salen den 16-17 december.

Samma program visades båda dagarna, där bl.a. rågöbornas danser representerades av vindmölla, vindirka,

Det fria Estlands 60:e NATIONAL-DAG

Den 24 februari 1918 förklarades Estland för självständig republik. Denna dag är Estlands nationaldag och har årligen firats av esterna i exil. I själva Estland är firandet av "naturliga" skäl omöjligt.

I Stockholm var i år den representativa högtidligheten med konsert som vanligt förlagd till konserthuset och ägde rum den 18 februari. Statsrådet Ola Ullsten talade.

På flera platser i landet firade esterna sin nationaldag. Sålunda var det högtidliga sammankomster i Västerås den 19 febr., i Halmstad, Karlstad, Oskarshamn, Uppsala och Örebro den 25 febr., i Göteborg och Kumla den 26 febr. samt i Borås den 5 mars.

HM

fletdans'n, firvingen, tvåkroken, dansade i nämnd ordning.

Gamla bröllopslåtar framfördes av rågöspelmännen Hjalmar och Endel Enggrön och Herbert Stahl.

Nu väntar vi bara på rågöbornas 20-årsjubileum. Men först måste de fylla 15 . . .

Text och foto
Ronnie Ericson

Kassari – det estniska folkdanslaget

firade sitt 20-åriga jubileum i dagarna två – den 16 och 17 december 1977 i ABF-huset i Stockholm. Vårt rågödanslag uppträdde som gästande granne. Märsta folkdansgille representerade rikssvenskarna. (Kassaris dansledare – Udo Tohver – är bördig från Svi-by, Ormsö, där hans far Leo föddes och växte upp.)

Danslagets dragspelare har under tidigare år varit rågöborna Hjalmar och Endel Enggrön, samt korkisbon Manfred Strickman, som alltså är danslagets dragspelsmusikant.

Esterna i exil är beundransvärt aktiva. De har bl.a. genomfört västvärldsomfattande estniska festivaldagar – i Toronto i Canada år 1972, i Baltimore, U.S.A., år 1976 och år 1980 – från söndagen 6 juli till söndagen 13 juli kommer festligheterna att äga rum i Stockholm, Sverige. Festivaldagarnas program omfattar sångarfest, folkdansfest, två gudstjänster, av Ernst Idla ordnad ljusfest samt övriga arrangemang organisationsvis. Redan nu är rågödanslaget med i programbild. För att minnas det land, där vår vagga stod, kanske vi estlandssvenskar kan åstadkomma vissa programbidrag, ru-

ARNOLD LINDGREN

UPPBROTTSLANDET

EN VEMODIG BERÄTTELSE

Det var höst, oktober 1939. På den bygata, där tidigare endast rågöböndernas arbetshästar dragit sina lass av hö från ängen eller säd från åkern, brudkistan till brudgumsgården eller likkistan till kyrkogården, rullade plötsligt och för första gången en bil, en lastbil med män ur ryska Röda flottan på flaket.

Någon i byn hade kanske läst i tidningen om Molotovs krav på baser i Estland och om estniska ministrars plötsliga kallelse till överläggningar i Moskva, men ingen var väl riktigt klar över vad detta innebar, ännu mindre hur det skulle komma att ingripa i vårt eget liv. Den nästan helt slutna grannstaten i öster flyttade den första stenen västerut i den socialistiska frälsningslärans befästningsverk, och vad betydde det då om man krossade några fattiga bönders och fiskares hem och livsgrund.

Men lastbilen på bygatan var en realitet. Den hade visserligen bara kommit för att förse de ryska flottisterna med dricksvatten (någon brunn hade man ännu inte hunnit med på det förläggingsområde, där de tidigare under natten blivit landsatta), men en mörk skugga lade sig över mångas anletsdrag, som försiktigt och skrämt kikade ut genom fönsterrutorna ur stugornas dunkel. Vi barn sprang efter

lastbilen och samlades med de ryska flottisterna på gårdsplanen, där den enda pumpförsedda brunnen fanns i byn. Av någon anledning tog man dock inte vatten här utan vände och styrde kosan mot grannbyn, där det också fanns en brunn med pump. De skrattande flottisterna, vars språk vi inte förstod, lyfte upp oss på bilflaket och så åkte vi bil för första gången i vårt liv. Bilen krängde och skumpade på den steniga och gropiga vägen till grannbyn, vi kände den egendomliga lätt sötaktiga lukten från bilens avgaser i höstluften, och spänningen över den första bilfärden smög i hjärtgropen. Flottisternas långa mössband fladdrade i vinddraget.

Dessa föregångare följdes snart av flera. Ibland tog man öbornas tjänster i anspråk och fraktade över en del proviant med fiskebåtar. Hopkrupen under en hasselbuske satt jag där på fiskestranden och tittade på ryssarna, som flockades runt ett par högar av överskeppad proviant. Egentligen fanns där ingenting att se, några lådor, några säckar, ett och annat bensinfat på den steniga stranden och runt dem flottisterna, som nojsade med varann, slog åkarbrasor och skuffades för att hålla värmen. Men jag satt fascinerad och bara tittade, fast tiden gick och kylan spred sig genom kroppen. Tydligt satt jag för länge, i varje fall misstänkt länge i främlingarnas ögon, som började känna en viss irritation över att vara iakttagna. Antingen de nu verkligen trodde, att en försåtlig fiende hade placerat sin spion under hasselbusken, eller om de i mig såg ett av den kapitalistiska världens utsugna och svältande barn som väntade sig en bit mat, i varje fall skickades en man fram med några konservburkar. Jag förstod inte vad han sa, men gesten han gjorde bortåt vägen var desto bestämdare och kunde inte misstolkas. Jag tordes inte heller tacka nej till konservburkarna. Med dessa tryckta under armen lomadde jag i väg mot byn. Där hemma på gården hamnade de på sophögen. Vi

öppnade dem, men det var ingen som ville äta. Vi tyckte att denna konservesmat smakade vad man på dagens moderna språk kallar "pyton".

Denna höst och vinter blev det uppenbart för öborna, att de skulle bli tvungna att lämna öarna – sitt hem sedan urminnes tider – nu utarrenderade av Estniska Republiken till Sovjet-Ryssland som militärt basområde under krav av mäktiga män i Kreml. Med tungt hjärta och huvudet fullt av bekymmer över en ovisst framtid började man så smått företa färder över till fastlandet för att söka tak över huvudet, när den dagen kom. Tidigare hade man rått sig själv, nu fick man lita till bekanta eller avlägsna släktingar, t.o.m. rent främmande för att hitta någonstans att bo.

Under tiden gick livet vidare – man skötte sin dagliga gärning. På Vesteräi förberedde pojarna sin och höstens stora fest, Sant-Mart'n. De samlade ihop malt, som maldes och bryggdes till öl. Med spelman, säckbärare och "galfar" gick de, sedan kvällsskyningen fallit, från stuga till stuga, dansade sina varv och inbjöd gårdens folk till festen påföljande veckoslut. De hade smala röda band (tipper) runt mössorna och en kapten, som ropade "låt skeppet vända", när varvet skulle dansas åt motsatta hållet. Till gillet i Nikosgården kom mycket folk för att se på ungdomarnas fest. Längst bak bland åskådarna vid dörren skymtade några ryska matroser. När jag sedan i den sena höstkvällen gick Vestergatna (vägen mellan de två byarna) hemåt tillsammans med min far, svepte starka ljuskäglor oroligt av och an över den mörka hösthimlen. Det var strålkastare från ryska krigsfartyg som hade ankrat i sundet mellan öarna och Rågervik.

Nästa dag samlades man åter i gillesgården för att avsluta festen. Bonden på gården sköt ett skott med sin bössa, ett s.k. "solgangs-skåt", och flaggan halades ned. Den gick ned för den sista av rågöungdomens traditio-

---

brik estlandssvenskt. Några av oss kanske erinrar sig vårt "första bidrag" vid Flyktingarnas Hemslöjdsstämma i Blå Hallen, Stadshuset, Stockholm den 21 och 22 april 1945. Vi deltog där med den äran.

Vid behandling på SOV:s styrelsesammanträde den 22 febr. 1978 av Festivalhuvudkommitténs invit till estlandssvenskarna att vara med, beslöts, att styrelsen kommer att utgöra den arbetskommitté, som erfordras för planering av estlandssvenskarnas ideella arrangemang. Koordinator är ordföranden, som invalts i Festivalens huvudkommitté.

nella Sant-Mart'ns- och Kat'rmässfester.

På vintern kom det taxeringsmän och värderade byggnaderna. De gick med sina måttband och antecknade. En smula på avstånd stod rågöbonden i sin fårskinnspäls och tittade på. Sedan återgick han till sina sysslor. Bod och visthusdörrar stod vidöppna, saker lastades på slädar. Man hade redan börjat att bryta upp från en månghundraårig värld. Över isen gick de första flyttlassen. Sedan ändrades bestämmelserna. Öborna fick i nåder stanna kvar över sommaren.

Men ju längre våren och sommaren fortskred, desto vilsnare kände de sig på den ö, som de alltid kunnat betrakta som sin suveräna mark. Det främmande inslaget växte och ryckte allt närmare. Kasernbyggnader restes inom synhåll från byn. Under sommaren kom horder av anläggningsarbetare, som skulle sysselsättas i de ryska militärbyggena. Det var folk från gränstrakterna mot Ryssland, folk vars livsvanor och hygieniska begrepp var öborna främmande. Dessa inkvarterades i byn bland öbefolkningen. Boiningshus rekvirerades för deras och ryska officerares räkning. Gårdsfolket fick flytta ut i visthusbodar.

Även midsommaren det året hade något av tung ödesstämning. Ingen vet riktigt var och hur det började. Pojkarna på Vesteräi hade gått ut våldsamt i sitt midsommarfirande, många var kraftigt berusade. Det var som om ett oförklarligt raseri hade gripit dem. Några gick rent av bärsärkagång såväl mot kamrater och äldre som mot föremål och fönsterrutor. Bara drygt ett år senare hade en del av dessa unga män tvingats ut på färd till Ryssland, en färd som de flesta aldrig skulle återvända ifrån.

Bland det nya för oss rågöbarn denna tid var också filmen, de rörliga bilderna. Röda flottans underhållningsdetalj (eller var det propagandadetaljen?) bjöd frikostigt på filmföreläsningar. Revolutionshjältars dåd i inbördeskriget, de storslagna böljande fälten och de glada leende arbetarna på de sovjetiska kolchoserna, Röda arméns svåra men "rättmätiga" strid under vinterkriget mot de försåtliga och envisa finnarna, allt detta rullade över den vita duken.

Men dessa visioner av den nya tiden hade inget gott att bjuda rågöbon. På sensommaren var det dags för honom att samla ihop sina sista ägodelar och ge sig av. Man plockade bland sakerna – vad skulle man lämna, vad skulle man ta med sig. Husdjuren såldes eller slaktades. Men saker som hade samlats i visthus och på vindar, vad skulle man göra med dem. "Siöja-jen", linheklar", kaggar och snidade ölkannor – hur skulle man kunna ta med sig generationers liv. Det sved i sinnet, ögon fylldes med stum sorg. Man försökte ändå bärga det man kunde för en oviss framtid. Båt efter båt lastades och lade ut. Från stranden av fastlandet kunde man sedan blicka tillbaka över sundet mot de öar, där man levtt hela sitt liv, men där man från och med nu var förbjuden att landstiga. Hästen drog vidare med flyttlasset, en del till gårdar i de närliggande små kustbyarna, en del längre inåt landet.

Att en rörelse var i gång bland rågöborna för överflyttning till Sverige, förstod man av det man uppsnappade av föräldrarnas samtal, men eftersom förskingringen redan var genomförd, trängde detta inte in i medvetandet annat än som en plötslig nyhet om att nu hade den och den familjen gett sig av. De allra flesta hade dock anmält sitt intresse att få komma till Sverige, och en överflyttning av hela befolkningsgruppen gick i stöpet endast för att sovjetmakten plötsligt slog igen dörren.

För oss, som kom till det inre området av Vippal, betydde det en helt ny miljö, en omgivning av ren estnisk karaktär. Katten reagerade mot detta miljöbyte på sitt eget sätt. Så fort den kommit loss ur säcken, som den företagit överresan i, satte den iväg mot skogen. Förtvivlad sprang jag efter, ropade och grät. Faster kom till hjälp. Men hur vi än letade och lockade bland buskarna, katten förblev borta. En ruskig höstkväll många veckor senare hörde vi utifrån blåsten och regnet ett svagt jamande. Där satt katten och ropade. Skygg och tryckt intill golvet smög den in från ruskvädret, in i stugan där den aldrig förr hade varit. Den skulle heller aldrig finna sig tillrätta där. I fortsättningen kom den att vistas bland djuren i ladugården, in i stugan

vägrade den att komma.

Föräldrarna hade övertagit en gård tillsammans med fasters familj. Därför hade vi förmånen att flytta över med våra tillhörigheter ganska intakta, redskap, husdjur, foder och utsäde. Men lekkamraterna från den trygga rågöbyn var skingrade, miljön var en annan, som det gällde att upptäcka bit för bit. Utanför gårdsstaketet löpte landsvägen, där gick bussen mellan Reval och Rickul. Där löpte också telefonledningen, dessa på stolpar spända trådar, som det ibland sjöng så förunderligt om. På gårdsplanen växte resliga tallar, sällsynta träd på Rågöarna. Den första kontakten med de omgivande gårdarnas folk infann sig när säden skulle tröskas. Då samlades man från granngårdarna, enkla vänliga människor hjälpte till med arbetet, ungdomarna skojade och retades, alla samtalande och skämtade på ett språk, som jag ännu inte förstod. Men jag fann ändå en spontan och oförställd vänskap hos dessa människor, som kom mitt hjärta nära.

Strax därefter började skolan och så satt jag där i den f.d. herrgårdsbyggnaden i Vippal inordnad i första klassen tillsammans med de estniska barnen. Som den exotiska främling jag var väckte jag i min tigande tystnad en viss nyfikenhet och allmänt intresse bland de andra barnen (jag minns att jag gick under benämningen "saarepoiss" – pojken från ön). Men utan någon systematisk inläring och med en lätthet, som man som vuxen har svårt att förstå, bröt jag igenom språkbarriären och snart nog rörde sig redan hela min tankevärld på det estniska språkets grund.

Allteftersom tiden led, kom det främmande inslaget, som så plötsligt hade ryckt in i rågömiljön, att omfatta livet även här liksom i Estland i dess helhet. I skolan blickade skäggyrddade profeter ned på oss från sina inramade porträtt på väggen (dessa porträtt satte de äldre pojkarna en ära i att pricka med fotbollen). Redan i nybörjarklassens lärobok kunde man läsa den stora lärofadern Stalins tes "Vi vill inte ha en bit främmande mark, men vi kommer inte att ge upp en tumsbredd av vår egen." (Rågöarna liksom Estland i övrigt hade plötsligt förvandlats till "vår egen mark".) Vid ett tillfälle tog

sig en av pojkarna för att med sin pennkniv peta ut ögonen på ett porträtt av denne lärofader, som prydde en anslagstavla i skolan. Den gången fick vår lärare ett utbrott som aldrig förr. Vit i ansiktet av vrede försökte han pressa oss på vem som var skyldig. Men vi höll stånd och ingen förrådde vår kamrat. Av någon anledning hade man ännu inte hunnit med att slopa juledigheten, men till påsken beviljades vi ingen ledighet från skolan, eftersom den nya regimen inte erkände de kristna helgerna. Mot detta protesterade en del av oss med att ändå stanna hemma. Vi hade föräldrarnas stöd och vi fick ej heller någon anmärkning efteråt från skolan. Men vid de revolutionära högtiderna fladdrade de blodröda fanorna, och röda banderoller lys-te över vägar och på offentliga byggnader. I skolans lokaler höll man även politiska möten. Där visades också filmer av det slag vi tidigare mött på Rågöarna.

En obehaglig, kvävande stämning smög sig sakta fram bland människorna och den komprimerades mer och mer alltmedan våren övergick i sommar. Människor började försvinna. Folk tordes inte längre tala om vad som helst med vem som helst. Det viskades om angivare. En äldre skolkamrat, som den vintern gick ut sista klass, sades vara en sådan. (Sedermera fick man höra, att han avrättats av skogspartisaner under ett angiveriuppdrag.) På landsvägen färdades rysk militär, i skogsbrynet reste de sitt bevakningstorn. Min far hade under en bussresa från Reval varit oförsiktig nog att yttra sig fördömande om den Store Lärofadern. En natt hörde han en bil, som stannade ute på landsvägen. Han tog fram sin stora slaktarkniv och gjorde sig beredd att fly ut i sädesåkern genom ett av fönstren. Gestalter i ryska uniformer lösgjorde sig ur natten och kom in på gårdsplanen. De bankade på ett fönster på landsvägssidan. De ville ha vatten. Man kunde andas ut. Men sådan var stämningen, man levde på hjälpänn.

En sorts utlösning fick denna tryckta stämning en vacker sommarsöndag i slutet av juni. Ett par rågöpojkar var på besök och man hade radion inställd på en svensk station, som sände nyheter. Tyskarna hade börjat krig mot Ryss-

Idyll i "uppbrottslandet"
Foto Per Söderbäck

land och ryckte framgångsrikt in i Litauen. Krig – och människorna kände lättnad. Hur vill man förklara det i dag?

Men med det nya tillståndet följde snart nog också nya bekymmer för människorna i bygden. Först måste man lämna ifrån sig alla radioapparater. Vid broar och på vissa vägar var militära posteringar utsatta. Var man ute på vägarna, kunde man riskera att bli stoppad och medtagen till förhör. Jag blev skickad att köpa jäst. Strax före handelsboden måste man passera en bro. Där stod två ryska vaktposter. Den ene ropade något till mig, men för mig var det självklart att fortsätta – min mor hade ju skickat mig. Då fölls en bajonettförsedd gevärspipa framför mig och vi stod stilla ett par hotfulla sekunder, det skrämde barnhjärtat och den ryska bajonettspetsen. Sedan vände jag och gick hem under gråt, om det nu var av skrämsel eller av besvikelse över att inte ha kunnat uträtta ärendet.

Vissa årgångar unga män mobiliserades, vilket var detsamma som en lång och tung färd till Ryssland, också för ett antal rågöpojkar. Man tvångsrekvirerade hästar. Sedan var det nya omgångar män som skulle mobiliseras. En dag följde vi min bror på en sådan färd. Män från bygden hade befallts att på eget initiativ ta sig fram till någon uppsamlingsplats i Reval. Men just denna okontrollerade fotvandring österut blev deras räddning. Det visste man inte, när man i gruppen satte sig i rörelse, till en början tillsammans med följet av bedrövade och gråtande anhöriga. Men på något sätt blev familjemedlemmarna ändå underrättade om, att de inkallade i stället för att fullborda färden till Ryssland föredragit att försvinna på olika platser i de omgivande skogarna. En tidig morgon hittade min mor till sin stora lättnad min brors rygsäck på trappan utanför huset. Också han hade återvänt, fast han måste hålla sig gömd.

ESTLANDSSVENSKA GEMENSKAPSTRÄFFAR

Man kunde redan se ryska militärfordon på reträtt utmed landsvägen. Det var endast frågan om dagar, innan de sista hade passerat. Hade vi ärende ned till kusten, kunde vi se bort mot öarna med ett nytt hopp i blicken. Ibland såg vi tyska flygplan cirkla därborta med suverän överlägsenhet. De rökpuffar från de ryska flygvärnsgranaterna, som tecknade mönster på den blå sommarhimlen, tycktes inte bekymra dem. En dag nåddes vi av budet, att ryssarna hade utrymt Rågöarna. Jag kan inte längre minnas orsaken, men av någon anledning befann vi oss vid kusten, när en av de första båtarna lade ut och vågade sig över. Några timmars spänd väntan följde innan båten återvände och bekräftade, att inga ryssar fanns kvar på öarna. Vägen tillbaka var fri.

Det började en tid med täta resor över sundet. Ryssarna hade gett sig av under stor brådska. Material, proviant, utrustning, vapen, ammunition, allt låg kringstrött över olika förläggingsområden. På en del ställen hade man försökt förstöra, spränga och bränna, men i brådskan hade man bara lyckats delvis. Det fanns en del att ta tillvara för rågöborna, och även andra från fastlandskusten passade på tillfället. Under det gångna året hade det uppstått en kännbar brist på varor i landet, och nu kunde man kompensera sig med någon säck mjöl eller socker eller vad man kom över. Men ännu långt efter att det användbara och eftertraktade tagits till vara, låg mängder av mässingshylsor och krutrör kringströdda. I bråten på kaserngolven fladdrade blad ur Lenins samlade verk i vinddraget från trasiga fönster, någonstans låg en gasmask eller en uniformsmössa och skräpade. Över heden löpte bitar av stympade taggtrådshinder, i bunkers stack armeringsjärn fram ur sprängda betongblock. Mellan öarna fanns en vägförbindelse anlagd på en träbro och en bit grusbänk. Det var ungefär vad som återstod av de främlingar, i vars besittning öarna hade varit detta bittra år.

Men nu var det en självklarhet för rågöborna att återvända. Hus och byggnader fanns i allmänhet kvar i byarna, ett mindre antal hade raserats eller flyttats till någon annan plats. I gengäld stod flera gårdar tomma efter

Runöbornas förening kallade till en glad höstfest den 19 nov. 1977 i KFUM-s lokaler, Södermalmstorg 8, Stockholm. Bl.a. hade man på programmet "Runötimmen" – frågelek med test av kunskaper om Runö. Framförallt kände de samlade – som vanligt – den varma runögemenskapen i att "gläm jutto" – tala på runödi-alekt.

I samma lokaler håller föreningen sitt årsmöte lördagen den 1 april 1978 med början kl. 18.00. Efter årsmötet visas diabilder från Runö.

Rågöbornas gemenskap och folkdanslagets aktiva verksamhet ger åt dem själva och oss övriga estlandssvenskar en PR utåt – hos rikssvenskar samt estniska grannar i Sverige och utomlands.

Som vanligt firade man Lucia och den väntande julen, och som vanligt samlades man i Kärrtorps Medborgarhus i Stockholm den 3 december 1977. Som vanligt med "kvinnor, män och barn ur huse". Halva Runö var med, flera korkis- och rickulbor och en ormsöbo (läs undertecknad).

Självklart, att det populära danslaget uppträdde – och hade "sparat sig" från föregående kvälls medverkan i Invandrarnas Kulturfestival 77 med musik, sång och uppträdande av ett tiotal länders folkdanslag. Rågölaget

de 110 öbor, som farit över till Sverige. En del av dessa gårdar togs sedermera i besittning av folk från andra delar av Estlands svenskbygd, där man också varit tvungen att bryta upp, t.ex. Odensholm. Till hösten var så gott som samtliga kvarvarande rågöbor tillbaka på sina öar. Man var i full gång med att iordningställa det som förstörts. Byggnader behövde repareras, husdjur till stall och ladugård skulle återskaffas. Åker som fallit i träda skulle plöjas upp. Problemen var många, men de skulle lösas, det var ingen som ifrågasatte återvändandet.

Det allmänna läget var ännu ganska osäkert under första delen av hösten. På Odensholm fanns ryssarna kvar. Tyskt artilleri utsatte ön för intensiv

har varit med tidigare. Bröllopsmusik från Rågöarna fick man njuta av i radions program 2 söndagen den 12 februari 1978 mellan kl 12.00 och 12.30. Radions Kristina Mattsson frågade mellan låtarna, och vår välkände "rågöman" Hjalmar Enggrön kommenterade och svarade.

Estlandssvenskarnas *Kristna Förening* hade genom annons i Kustbons dec.-nummer inbjudit till Jul- och Gemenskapsfest i Emmanuelskyrkan i Stockholm. De fullbesatta stolarna kring kaffeborden visade, att inbjudan gärna mottogs. Programledaren, Birger Westerberg, har ej haft tillräckligt med tid i SOV-sammanhang och man förstår honom. Han sköter med den äran vår estlandssvenska gemenskap inom det kristliga området. Arthur Johanson och hans Signe är ett dragplåster vid möten, och en upplevelse är att få möta och lyssna till Arthurs värtalighet. Denna gång berättade han om sin levnadssaga med geografiska och historiska perspektiv. Arthur Johanson, som den 15 maj i fjol fyllde 80 år, kunde på så ungdomligt och medryckande sätt ta oss lyssnare med från sina barnår i Göteborg till dagens Uppsala, med ett flertal mellanlandningar här och där – men med för honom käraste mellanlandningen i tjugo-trettioalets svenskestland, med förankring på Ormsö.

Hugo Mickelin

beskjutning. Under flera dygn hörde man kanonåskorna dundra oavbrutet borta i väster. På Rågöarna organiserade de män och ynglingar, som försett sig med kvarlämnade ryska vapen, en form av bevakning mot obehagliga överraskningar utifrån sjön. Ändå utbröt det nästan panik och folk flydde hals över huvud en kväll, när det kom rapporter om att man siktat okända båtar alldeles intill stranden på västsidan om öarna. Man kom dock inte längre än till stranden vid Lihl-bin på Åuster-äi. Där fick man beskedet, att det rörde sig om tyska patrullbåtar och man kunde återvända hem.

(Forts.)

UPPROP

Du som tycker om att pyssla med handslöjd på lediga stunder, tag kontakt med S.O.V. (Kulturföreningen Svenska Odlingens Vänner) som för ett skäligt pris köper de föremål Du tillverkar.

Föremålen kan vara olika träslöjdsartiklar, handarbeten, broderier m m. Vi ser dock gärna att de har en anknytning till Din hembygd.

Föremålen skall vi ha till lotterier, auktioner, på våra fester eller till vårt arkiv. Har Du några gamla originalföremål mottar vi dessa tacksamt till S.O.V:s arkiv, där gamla oersättliga klenoder förvaras från våra hemtrakter.

Medlen vi får in vid våra fester går till att främja och bevara den estlandssvenska kulturen åt framtida generationer.

Meddela S.O.V:s arkiv, tel 08/32 48 78 eller Ditt byggerådsombud eller någon annan i styrelsen vad Du anser Dig kunna lämna till oss. Du kan även skriva till Svenska Odlingens Vänner, Vikingagatan 25, 113 42 Stockholm.

*Vi tackar på förhand!
Styrelsen för S.O.V.*

NOTISER

Hugo Mickelin har blivit utsedd till medlem i huvudkommittén för Estniska världsfestivalen 1980 i Sverige.

Sven Timmerman har utsetts till VD i Stab-koncernens bolag Sociedade de Iniciativa e Aproveitamentos Florestais i Portugal. Han kommer närmast från Algots och efterträder Ulf Björkman som blivit VD för AB Wicanders korkfabrikens dotterbolag i Portugal.

FAMILJENYTT

IN MEMORIAM

Herman Timmerman, Folkskolläraren, f löjtnanten i ryska armén Herman Timmerman, Örebro, har avlidit 77 år gammal.

Han var född i Nuckö svenska församling i Estland. Av syskonskaran på nio barn kom fem att bli folkskollärare. Själv tillträdde han sin första lärartjänst i Estland 1915. Ett år senare inkallades han till underofficersutbildning i Krasnoje vid S:t Petersburg och fick sedan fortsätta som militär lärare för bl a kosacker. Därefter tjänstgjorde han i Moskva; hans första natt där var den historiska natten mellan 24 och 25 oktober 1917 då Sovjetunionen skapades av Lenin. Sedan Estland blivit

självständigt 1918 återgick han till den civila lärarbanan och var i över 20 år lärare vid en av de svenska skolorna i Estland. Vintern 1943 flydde han till Sverige, året därpå kom makan och fyra barn efter. Herman Timmerman fortsatte som lärare i ytterligare 28 år och hade vid sin pensionering ordinarie tjänst som folkskollärare vid Sörby skola, Edsberg. Närmast sörjande är barn, barnbarn samt två systrar. Av barnen är Sven ingenjör och platschef för Melkas fabriker i Portugal, Linnéa speciallärare i Karlsborg och gift med ämneslärare Hans Hjerpe, Alvar kontorist vid Esseltewell AB och Maj-Britt byråassistent på Statistiska Centralbyrån.

FINLANDSSVENSKT

Vi saxar ur FRIS-nytt dec. nummer 1977 (Medlemsinformation Från Finlandssvenskarnas Riksförbund i Sverige)

Två nya föreningar Noterat

Två nya föreningar antogs som medlemmar i FRIS vid förbundets styrelsemöte i Västerås den 12 november. Därmed har förbundet enbart i år fått tre nya medlemsföreningar och består nu av 20 föreningar med sammanlagt omkring 7.000 medlemmar.

Föreningen Finlandssvenskar i Växjö med omnejd grundades den 15 oktober under medverkan av förbundsordförande Tor Fors och Finlandssvenska Jönköpingsgilletts ordförande John Blomqvist.

Impulsen till föreningen kom från utställningen "Österbotten", som visades i Växjö i september. Föreningen, vars ordförande är Kristina Svartström, är den andra i Småland.

Föreningen Finlandssvenskar i Medelpad grundades i Sundsvall redan i april. Under hösten har man tagit kontakt med FRIS, vars ordförande Tor Fors besökte föreningsstyrelsen under hösten för att informera om förbundets verksamhet och den finlandssvenska föreningsrörelsen.

Finlandssvenska problem har diskuterats i Stockholm av Svenska Akademiens och inbjudna finlandssvenskar inom litteratur och kultur. Man konstaterade att de finlandssvenska invandrarna har glömts bort, medan de finskspråkiga har uppmärksammats mycket både fackligt och i massmedia. Sånär som på språket är anpassnings-svårigheterna och problemen de samma för alla finländare, konstaterades det.

– Rikssvenskarna försummar den finlandssvenska litteraturen. Den får endast sporadisk uppmärksamhet, konstaterade Akademiens ständige sekreterare Lars Gyllensten. Och hans påstående fick belägg – endast två svenska tidningar ställde upp på den presskonferens, som gavs efter symposiet.

Emil Wilson är ordförande i föreningen, som redan har långt över 100 medlemmar. De nya föreningarna hälsas hjärtligt välkomna till FRIS och förbundets arbete!

FÖDD

Ann Elinor

den 3 januari 1978,
dotter till Ingrid Mickelin-Fredriksson
och Ulf Fredriksson.

Sven Fraenki. F läroverksadjunk-
ten Sven Fraenki, Örebro, har avlidit
75 år gammal.

Han var född i Norrköping, tog stu-
dentexamen i hemstaden 1921 och
blev fil mag i Lund 1927. Därefter var
han några år lärare vid folkhögskolan
i Birkas i Estland, varefter han hade
läroverkstjänster i Landskrona, Öster-
sund och Norrköping. Från 1937
tjänstgjorde han i Kristinehamn och
från 1963 i Örebro. I sin ungdom var
han aktiv inom IFK Norrköping, bl a
distriktsmästare på häck 110 m. Inom
MRA:s ram var han med och arrange-
rade den första lärarkonferensen för
karaktärsfostran i Sigtuna 1942. Till-
sammans med normännen Förland
och Henden utgav han "Education for
Tomorrow's World" och "De er morg-
endagen". Närmast sörjande är ma-
kan Rakel, född Kullgren, fd adjunkt,
svägerskan Aina Fraenki, Norrköping,
maka till framlidne målarmästaren
Carl Fraenki, svågern f generalsekre-
raren Joel Kullgren, Stockholm, med
maka Elisabeth, samt syskonbarn.

Sommar Bruzelius. Agronom
Sommar Bruzelius, Nyköping, har av-
lidit i en ålder av 70 år.

Han var född i Stockholm, växte
upp på Österby gård i Sigtuna, tog
studenten i Uppsala samt genomgick
Uppsala lantbrukshögskola och Han-
delshögskolan. 1933-45 förvaltade
han Hedenbergs fideikommiss i Väst-
manland, och på Rågöstiftelsen tjänst-
gjorde han 1945-48. Från 1948 till sin
pensionering var han förste lantbruks-
konsulent på lantbruksnämnden i Ny-
köping. Närmast sörjande är makan
Margaretha, född Ugglå, sonen Lars,
tandläkare, Karlstad, med maka Ka-
isa, dottern Elisabeth Leitner, sjuk-
vårdslärare, Knivsta, med make
Oskar, sonen Nils, sjöofficer, Salt-
sjö-Duvnäs, med maka Birgitta, sonen
Jan, civilekonom, Stockholm, med
maka Peggy samt svärmor.

Han tjänstgjorde som sakkunnig
rådgivare vid inköp av gårdar och fas-
tigheter åt Estlandssvenskarna.

DÖDA

Lisette Vilhelmine Bertelson, född den
7 febr. 1896 på Nargö, avled den 20
jan. 1978 i Stockholm.

Johannes Leopold Granberg, född den
5 jan. 1925 på Nuckö, avled den 12
dec. 1977 i Upplands-Väsby.

Welly Olga Irma Jürgenson, född den
22 febr. 1893 i Reval, avled i janu-
ari, jordfäst den 25 jan. 1978 i
Stockholm.

Anastasia Korvet, född Gorskova den
8 okt. 1887 i S:t Petersburg, avled
den 29 dec. 1977 i Stockholm.

Katarina Nilsén, född Nyblom den 17
nov. 1891 på Ormsö, avled den 14
dec. 1977 i Huddinge.

Benita Söderholm, född den 15 sept.
1929 på Nuckö, avled den 23 nov.
1977 i Stockholm.

Vår käre

August Boman

* 3/10 1903

† 15/1 1978

ALIDE
ALVAR och BARBRO
LINNÉA och BO
LILIAN och LARS
SVEN och BERIT
Barnbarn
Syskon, släkt och vänner

*Våra år tillsammans är
fyllda med stor
tacksamhet och glädje*

Vår kära

Lovisa Granberg

* 1 april 1897

har lämnat oss i sorg och saknad.

Eskestuna den 20 januari 1978

ANTON

Ivar och Lilly
Elna och Åke
Barnbarnen

*Självt han är mig alla dagar nära,
För var särskild tid med särskild nåd.
Varje dags bekymmer vill han bära,
Han som heter både Kraft och Råd.
Morgondagens omsorg får jag spara,
Om än oviss syns min vandrings stig.
"Som din dag, så skall din kraft och
vara",
Detta löfte gav han mig.*

Min käre Make

Pavel Blomberg

* 11 juli 1893

har i dag lämnat mig,
syskon, släkt och vänner.
Allégården, Tumba 29 jan. 1978

Lovisa

*Nu slut är smärtan
Du funnit frid
Men lämnat hjärtan
som sakna Dig.*

Vår kära Mor

Farmor och Mormor

Dagmar Eriksson

f. Iman

* 26 augusti 1900

har i dag stilla insomnat.

Sörjd och saknad av oss,
släkt och vänner.

Torshälla den 5 jan. 1978

Ingrid och Axel
Axel och Enna
Barnbarn
Barnbarnsbarn

*Sakta kom döden
Den kom som en vän
Den räckte Dig handen
Och förde Dig hem.*

Min älskade Make

min käre Far
och Morfar

Edvin Hamberg

* 12 februari 1921

har hastigt lämnat oss
i djup sorg och saknad.

Upplands Väsby

22 januari 1978

Elny

Lena och Ivan
Michael
Morgan

Syskon, Syskonbarn
Övrig släkt och vänner

*Hur hastigt kom döden
Hur opåtänkt
Ett farväl du ej hann ge
Dina kära
Minnet vi ändock vårdar ömt
Du är oss alltid nära*

Bemärkelsedagar

95 år

Kristian Brunberg, född den 26 juni 1883, Rickul

90 år

Johan Heinrich Ross, född den 19 april 1888, Reval

Johan Bäckman, född den 10 maj 1888, Ormsö

85 år

Johannes Sandvik, född den 3 april 1893, Vippal

Anna Matilde Ambrosen, född Kühn den 13 april 1893, Nargö

Anton Viberg, född den 15 april 1893, Rickul

Maria Bäckman, född Holm den 2 maj 1893, Ormsö

Johanna Lindqvist, född den 15 maj 1893, Rågöarna

Lovisa Heyman, född Björkqvist den 21 maj 1893, Rickul

Maria Hammerman, född Åkerros den 12 maj 1893, Ormsö

Johan Appelblom, född den 1 juni 1893, Ormsö

Anders Vesterström, född den 21 juni 1893, Ormsö

80 år

August Stenberg, född den 5 jan. 1898, Rickul

Anders Thomsson, född den 2 april 1898, Ormsö

Villem Skönberg, född den 5 april 1898, Nuckö

Miralda Imgard Milkov, född den 6 april 1898, Reval

Olga Törnebo, född Marks den 6 maj 1898, Odensholm

Peter Ekeblad, född den 18 maj 1898, Runö

August Saarna, född den 30 maj 1898, Hapsal

Min kära Hustru
Gertrud Fält

född 17 okt. 1901
död 4 jan. 1978

Anders
Broder Anders
Systerdotter med familj

samt övrig släkt och många vänner.

*Aftonklockan länge klämtat
Kvällens skymning fallit på
Lågan länge sakta flämtat
Nu till vila Du fått gå.*

Vår älskade

Ingelin Hagrot

född Hamberg
i Rickul den 18.12.1938
död den 6.1.1978

MAGNUS
Mor och Far
ENDEL och ALVIG
med familjer

Släkt och många vänner

*Vår kära Ingelin
så ung så levnadsglad och fin
har lämnat oss i sorg och saknad svår
efter tåligt burna sjukdomsår
dock är vårt hjärtas tröst trots mången tår
att hon hos Gud i frid och glädje leva får.*

Vår

Alexander Kask

* 25 september 1899
på Ormsö
† 17 december 1977

har lämnat oss
i djup sorg och saknad.

OTILIA KASK
AMANDA TÖNTS
IDA HÖGLUND
med barn och barnbarn
Övrig släkt och vänner

*Långtans börda Du
fått bära
Ödet obarmhärtigt
klipper band
Du ville leva med
de kära
Vid dina drömmars
trygga strand
Evigheten oss förenar
utan gränser och förbud
Ty endast kärlekens
lagar
gäller hos Gud*

Vår käre

Herman Hallman

* 18 mars 1902
har i dag lämnat oss,
syster, släkt och vänner
i sorg och saknad, men
i ljusst minne bevarad.

Bromma 9 januari 1978
MATILDA och GUNNAR

*Godhet hette Din vilja
osjälvisk gärning Din
värld.*

*Renhetens vita lilja
Bugade sig på Din färd.*

Vår kära

Agneta Selin

* 24.11.1884
† 17.6.1977

Sörjd och saknad av

Syskonbarn
Syskonbarnsbarn
Släkt och Vänner

*Lång var Din dag
Må vilan vara ljuv i frid
Lugn vid fridens hämn
Njute Du ro i evighetens famn.*

Vår kära Mamma
Mormor och Svärmor

Gertrud

Timmerman

f. Westerberg
* 24 november 1895
† 8 november 1977

har lämnat oss i djup sorg
och saknad

KATARINA
och KARL-ERIK
ELVINE och HOLGER
Barnbarnen

Min älskade Make
vår käre Far, Svärfar,
Morfar och Farfar

Herman Åkerblad

* 15/2 1895 Rickul
† 8/1 1978 Stockholm

Lovisa
Axel och Maja
Edvin och Teruko
Robert och Britta
Elvi och Einar
Ernst och Ulla
Barnbarn

Övrig släkt och vänner.

*Blott en dag, ett ögonblick
i sänder . . .*

Anton Schönberg, född den 6 juni 1898, Rickul
Jaan Uusmets, född den 18 juni 1898, Reval
Johannes Broman, född den 27 juni 1898, Ormsö
Andreas Stahl, född den 30 juni 1898, Reval

75 år

Katarina Nee, född Nee den 22 april 1903, Ormsö
Erik Stavas, född den 28 april 1903, Odensholm
Voldemar Sirel, född den 1 maj 1903, Nargö
Nikolai Malm, född den 2 maj 1903, Reval
Nikolaus Soonike, född den 15 maj 1903, Reval
Anders Enkel, född den 18 maj 1903, Ormsö
Marta Laving, född Ribon den 18 maj 1903, Nuckö
Erna Priskus, född Luther den 26 maj 1903, Nargö
Elisabeth Amberg, född Romanov den 31 maj 1903, Hapsal
Mathilda Vesterblom, född den 6 juni 1903, Nuckö
Johannes Palundi, född den 19 juni 1903, Rickul

70 år

Olga Viliberg, född Bertelsson den 1 april 1908, Nargö
Johannes Olep, född den 3 april 1908, Vippal
Johannes Tammgren, född den 3 april 1908, Ormsö
Robert Engman, född den 8 april 1908, Nuckö
Alexander Blomberg, född den 9 april 1908, Rickul
Melita Treiberg, född Stenberg den 10 april 1908, Rickul
Agneta Bolander, född Alkvist den 24 april 1908, Ormsö
Amalie Holgersson, född Vestersten, den 30 april 1908, Nuckö
Elsa Thyren, född Stenberg den 16 maj 1908, Rickul
Ellen Armilde Viksten, född Mölder den 16 maj 1908, Reval
Gertrud Beckman, född Grönman den 23 maj 1908, Ormsö

Mathilda Magnusson, född Tegelberg den 2 juni 1908, Rickul
Johannes Silberberg, född den 14 juni 1908, Suurpea
Irene Ahlberg, född Lemberg den 18 juni 1908, Nuckö
Hermine Elfride Puu, född Laning den 21 juni 1908, Nuckö
Akulina Freiberg, född den 24 juni 1908, Reval
Alide Vesterblom, född Välja den 28 juni 1908, Nuckö

60 år

Maria Fagerros, född Nygren den 1 april 1918, Orsmö
Agneta Kask, född den 5 april 1918, Ormsö
Maria Åkerbäck, född Grundström den 15 april 1918, Ormsö
Voldemar Suurvee, född den 17 april 1918, Reval
Ellen Kuuskne, född Väin den 21 april 1918, Reval
Alma Fagerström, född den 17 maj 1918, Vippal
Maria Ahlberg, född Dahl den 18 maj 1918, Ormsö/Rickul
Johan Stenros, född den 19 maj 1918, Ormsö
Johannes Brunberg, född den 25 maj 1918, Rickul
Erika Marcus, född Terk den 30 maj 1918, Reval
Elfride Luik, född Fagerström den 5 juni 1918, Vippal
Johan Öman, född den 7 juni 1918, Runö
Hilda Hamberg, född Derblom den 13 juni 1918, Nuckö
Alide Berkman, född Thomsson den 18 juni 1918, Nuckö
Leontine Woosel, född Treiberg den 26 juni 1918, Rickul
Anders Åkerman, född den 27 juni 1918, Ormsö

50 år

Elin Jansson, född Nilsson, den 10 mars 1928, Rickul/Ormsö
Sven Algot Storm, född den 1 april 1928, Ormsö
Elvine Maria Hjertlöv, född Timmerman den 1 april 1928, Ormsö
Anders Hjalmar Slät, född den 2 april 1928, Ormsö

Elna Elvira Strömkvist, född Treiberg den 8 april 1928, Rickul
Sylvia Stein, född den 12 april 1928, Reval
Karin Brunberg, född den 14 april 1928, Rickul
Johannes Lilja, född den 15 april 1928, Ormsö
Oskar Alexander Rosen, född den 17 april 1928, Nargö
Astrid Viljamaa, född den 24 april 1928, Reval
Axel Alrik Ahlström, född den 3 maj 1928, Ormsö
Elna Gunhild Tanseri, född den 3 maj 1928, Nuckö
Sven Olle Lindström, född den 11 maj 1928, Ormsö
Alrik Erhard Engman, född den 14 maj 1928, Nuckö
Albert Reinhold Åkerblad, född den 15 maj 1928, Rickul
Albin Lars Massalin, född den 18 maj 1928, Ormsö
Aksel Törnebo, född den 19 maj 1928, Reval
Viktor Engman, född den 20 maj 1928, Nuckö
Axel Emil Sjöman, född den 21 maj 1928, Ormsö
Lennart Henning Hammerman, född den 22 maj 1928, Ormsö
Ellen Barud, född den 25 maj 1928, Nuckö
Edla Elvira Falk, född Appelblom den 1 juni 1928, Ormsö
Ago Lennart Loide, född den 1 juni 1928, Reval
Hilda Elfrida Ingeborg Targama, född Hedenström den 4 juni 1928, Ormsö
Nelli Andersson, född Ahlberg den 11 juni 1928, Rickul
Leili Lund, född Klaman den 12 juni 1928, Korkis
Astrid Jern, född Hansson den 18 juni 1928, Nuckö
Salme Barud, född Ribon den 18 juni 1928, Nuckö
Elmar Arnold Ekman, född den 21 juni 1928, Rickul
Elna Gunhild Stahl, född Ahlberg den 24 juni 1928, Rickul
Agnes Julianne Vesterberg, född Stahl den 25 juni 1928, Rickul
Elmar Valfrid Ringberg, född den 28 juni 1928, Rågöarna
August Johannes Vikstrand, född den 28 juni 1928, Runö